

"אל עולם הקבלה"

הערות שהושמטו במהדורה השנייה

במהדורה הראשונה של הספר נכללו הערות אשר פנו לשבילים נוספים – להרחבות בדרך הרמז, להערות למתקדמים ולדיונים שאינם נוגעים ישירות לנושאי הספר המרכזיים. מכיון שמדובר בספר מבוא, בחרנו להשמיט הערות הללו במהדורה השנייה, ולכלול בסוף כל פרק רק הערות הכוללות מקורות ומראי מקומות לעיון נוסף. בעמודים הבאים יובאו ההערות המורחבות כפי שהופיעו במהדורה הקודמת. אפשר למצאן גם בכתובת pnimi.org.il/olam-kabbalah.

הערות למבוא	2
הערות לפרק א (חלק ראשון: סקירה כללית)	4
הערות לפרק ב	5
הערות לפרק ג	7
הערות לפרק ד (חלק שני: הספירות)	8
הערות לפרק ה	12
הערות לפרק ו	16
הערות לפרק ז	25
הערות למבוא לחלק ג (שמותיו של הקב"ה)	30
הערות לפרק ח	31
הערות לפרק ט	40
הערות לפרק י	41
הערות לפרק יא	44

הערות למבוא

[עמוד 11] עד לאותו זמן נודעה תורת הסוד שביהדות בשמות אחרים – לדוגמה, בתלמוד אנו מוצאים "סתרי תורה" (חגיגה יג, א; פסחים קיט, א), "טעמי תורה" (שם), "מעשה בראשית" (חגיגה יא, ב) ו"מעשה מרכבה" (ברכות כא, ב; שבת פ, ב; סוכה כח, א; חגיגה שם, ובכ"מ). עוד על ארבעה חלקים אלה של מסורת הסוד בתורה, ראה בתחלת ספר שומר אמונים (הקדמון) לרבי יוסף אירגאס (1685-1730).

במקורות מאוחרים יותר, אחרי התלמוד, אנו מוצאים שמסורת הסוד נקראת "חכמה פנימית", "חכמה נסתרה" ו"הסוד". ראה, לדוגמה, עבודת הקדש לרבי מאיר אבן גבאי (1480-1540) ח"ב פי"ג.

[שם] "קבלה" מתפרשת בדרך כלל כמסורת שנתקבלה – כנראה שהראשון שהשתמש במלה "קבלה" ככינוי למסורת הסוד של התורה הוא רבי אלעזר מזורמייזא (1165-1230), הידוע יותר בכינויו "בעל הרקח". לפני זה, בספרות התלמודית מתיחסת המלה "קבלה" לשני דברים – לחלקי התנ"ך הנוספים על חמשת חומשי התורה (היינו, נביאים וכתובים), ולמסורת שבעל פה.

[שם] אולם, במקורה בתורה, באה המלה "קבלה" אך ורק במשמעות של הקבלה – "מקבילת הלָּאֵת" – משמעותי הדבר שההופעה היחידה של שרש קבל בתורה היא במעשה מלאכת המשכן. מעשה המשכן מבטא את חלק הסוד שבתורה, שכן בצווי המשכן משה זוכה לראות את "מעשה מרכבה" (בקדש הקדשים) ו"מעשה בראשית" (בכללות המשכן), ונאמר לו "וראה ועשה כתבניתם אשר אתה מראה בהר" (שמות כה, מ). ואכן, עשית המשכן מבטאת את היכולת האנושית לבנות, בצווי ה' ובהדרכת התורה, מציאות מקבילה ל"מעשה בראשית" ו"מעשה מרכבה" (ראה זהר ח"ב קמט, א ואילך; דרך מצותיך מצות בנין מקדש; ברכות נה, א). תכונת ההקבלה הזו, בין המשכן של מעלה למשכן של מטה, באה לידי ביטוי גם בכך שרובם ככולם של פסוקי המשכן (כולל גם הביטוי "מקבילת הלָּאֵת") מופיעים באופן כפול-מקביל בתורה, פעם אחת כצווי ופעם אחת כתיאור העשייה בפועל.

שרש קבל מופיע בהקשר להקבלת חמישים לולאות לחמישים הלולאות שכנגדן: "חמישים לָּאֵת עשה ביריעה האחת וחמישים לָּאֵת עשה בקצה היריעה אשר במחברת השנית מקבילת הלָּאֵת אחת אל אחת". חמישים הלולאות רומזות לחמישים שערי בינה, לה שייך על פי קבלה הכח לזהות את ההקבלות בין דבר למשנהו. כפי שיתבאר בסמוך, הקבלות אמיתיות מבוססות על ראית האחדות שבשורש הבריאה כולה. ראית האחדות שייכת למח החכמה, ומכוחה מתחוללות הקבלות

נכונות במח הבינה. על החכמה והבינה נאמר (ראה זהר ח"ב נו, א; ח"ג ד, א) כי הן "תרין ריעין דלא מתפרשין לעלמין" – "שני רעים שאינם נפרדים לעולם", אלא פועלים תמיד במשותף.

מלת הקבלה בתורה – "מקבילת" – היא בת שש אותיות, והיא עולה שש פעמים מהיטבאל (היינו, ערכה הממוצע של כל אות במילה "מקבילת" הוא מהיטבאל). מהיטבאל (אשת הדר) הוא השם 'הסוד' ביותר בתורה, המבטא לפי הקבלה את תמצית עולם התיקון הוא הזיווג האלקי בין שני השמות מה רבן (ראה לקמן סוף פרק ח), בין מהות ההויה למציאותה (המקבילות זו לזו).

[שם] אילולא היה הבורא אחדות יחידה, כלומר עצם האחדות בעצמה, אולי לא היתה הצדקה לחפש הקבלות כאלו, כי היינו עלולים לטעות בהבנת ההיבטים הנסתרים של המציאות שלנו – דרך אגב, המדע משתמש בטענה דומה להצדיק את אמונתו (וזו אכן אמונה גרידא, כי אין כל הוכחה לאמיתותה) שהחוקים השולטים בהיבטים הפיזיים של עולמנו, הנם אותם חוקים בכל מקום – שהעולם נובע מנקודת מקור אחת (על פי תאוריית "המפץ הגדול" וכדו'). כפסע יש בין נקודת מבט אחדותית זו על העולם לבין ההכרה במקור האחדות הזאת – הלא הוא בורא העולם ומנהיגו.

[עמוד 12] הקבלה, במובן של חכמה שנתקבלה במסורת, כוללת את התורות שנמסרו מדור לדור ואשר מטרתן להגביר את רגישותנו לאחדות ה' – כאן מתגלה גם הקשר בין שני המובנים של קבלה (קבלת הסודות במסורת וחכמת הקבלה). קבלה אמיתית ופנימית של הסודות ממקורם אפשרית רק כאשר האדם מכוון את עצמו לעמוד במקביל מול מוסר הסודות, "פנים אל פנים". וראה בהרחבה בתחלת פרק ד.

[עמוד 19] למרות זאת הקפיד האריז"ל להציב תנאים מסוימים לאותם אנשים שחשקה נפשם ללמוד קבלה – אכן, מצד המורה, יש מצוה לגלות את תורת הנסתר אך ורק לאלה הראויים כבר לשלב אותה בתוך חייהם. התיאור של מה שנדרש מן התלמיד הראוי מובא בקוים כלליים בהקדמת ספר היסוד של קבלת האריז"ל, עץ חיים.

[עמוד 21, הערה 10] ראה באורך במאמר השפלות והשמחה לרבי יצחק אייזיק מהומיל זצ"ל (1770-1857) – רבי אייזיק מהומיל, מגדולי תלמידי החכמים בדורו, היה רבה של עירת מולדתו האוקראינית הומיל. כתלמיד וחסיד מובהק של שלושת האדמו"רים הראשונים של חב"ד, הוציא תחת ידו כתבים למכביר והשאיר אחריו כמה מן החיבורים העמוקים ביותר בקבלה ובחסידות.

הערות לפרק א (חלק ראשון: סקירה כללית)

[עמוד 25] ניתן לראות את ניצניה כבר לפני כמעט ארבעת אלפים שנה, אצל אברהם אבינו – אברהם אבינו נולד בשנת 1948 לבריאת העולם.

[שם] בפשטות, ניתן לומר שתורת הקבלה היא לימודי האלוקות. לומדי תורת הקבלה שואפים לדעת את ה' כדי ללכת בדרכיו – התדבקות במדותיו ובדרכיו של ה' היא מצוה מן התורה: "והלכת בדרכיו" (דברים כח, ט). הרמב"ם, גדול מוני המצוות, כולל את הצווי שנצטוינו להידמות לו יתברך כאחת מתרי"ג מצוות התורה ב"ספר המצוות" שלו (המצוה השמינית), ראה עוד לקמן פ"ד.

[עמוד 26] ה' נותן לנו הבנה בשני הממדים של התורה, כיון שהוא חפץ שנהיה שותפים לו בתהליך הבריאה – חז"ל אמרו: "אי בעו צדיקי, ברו עלמא [אם רצו הצדיקים, יכלו לברוא עולם]" (סנהדרין סה, ב). "צדיקים" כאן היינו אותם אנשים קדושים שזכו להטהר וללכת אך ורק בדרכי הקב"ה.

[שם] אותו אור שהופיע בראשית ימי הבריאה, אך לאחר מכן נגנז מעיניהם של בני האדם – אמר רבי אליעזר: אור שברא הקב"ה ביום ראשון, אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו. כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגנזו מהם, שנאמר 'וימנע מרשעים אורם' (איוב לח, טו). ולמי גנזו? לצדיקים לעתיד לבוא, שנאמר 'וירא אלהים את האור כי טוב' (בראשית א, ד), ואין טוב אלא צדיק שנאמר 'אמרו צדיק כי טוב' (ישעיה ג, י).

[עמוד 29] ובאמת, המשמעויות הדקות והסקת המסקנות המובעות במונחים אלה יכולות להיקלט רק כשמכירים את לשון הקדש המקורית של התורה והקבלה, שהיא הלשון בה נברא העולם – אכן, יש קשר מהותי בין הקבלה ובין לשון הקודש כשלעצמה. למעשה, החיבור הקדום ביותר של הקבלה, ספר יצירה, הוא גם הספר הראשון של הדקדוק העברי.

[עמוד 33] במשך השנים התברר יותר ויותר כי ללא לימוד פנימיות התורה, כפי שהתגלתה בקבלה ובחסידות, קטן מאד הסיכוי שהאדם יגיע אי פעם למצב של איזון ורוגע פנימי – בחסידות נמשלה הקבלה למלח, שמעלתו המיוחדת היא היותו "ממתיק את הבשר" (ראה ברכות ה, א ובמהרש"א שם), כלומר משקיט את הדם. ראה גם ליקוטי תורה לאדמו"ר הזקן, ויקרא ג, ד ובהמשך שם, וכן אור התורה לאדמו"ר הצמח-צדק, ויקרא עמ' 226 ואילך.

[שם] בימים שארכו עד שהוכח סופית כי הוא משיח שקר – ורמזו גדולי אותו דור כי שבת צבי עולה בגימטריא רוח שקר (עפ"י מלכים-א כב, כב-כג).

הערות לפרק ב

[עמוד 37] קבלה עיונית, המסבירה את טיבו של ה' וטיבה של המציאות באמצעות **טכניקות של התבוננות ועיון שכלי** – המלה עיון נגזרת, באופן מילולי, מלשון עין. עיון עמוק דורש שהנושא בו מעיינים יהיה גלוי לעיני רוחו של האדם. אם לא כן, הבנת האדם את הנושא חסרה. הנושא הבסיסי ביותר לעיון מתמשך הוא שם הוי' ב"ה, ועליו נאמר בתהלים (טז, ח) "שויטי הוי' לנגדי תמיד". שם הוי', מלשון התהוות, רומז לכך שה' הוא ההויה כולה, היוצר ומהוה אותה יש מאין (כדלקמן פרק ח). בנוכחות האלקית ובהתהוות יש מאין צריכה להתמקד עין המתבונן כשהיא צופה במה שלפניה. ועוד, בלשון חז"ל עיון משמעו איזון (ראה לדוגמה בבא בתרא פט, א; ירושלמי פאה פ"א ה"א). כלומר, כל תורת ההקבלות, שהיא יסוד הקבלה (כפי שהתבאר במבוא), היא תורה העיון.

[שם] **קבלה מעשית, המבקשת לשנות את טיב המציאות ואת מהלך המאורעות באמצעות טכניקות בעלות אופי טקסי** – כך מספרת הגמרא (סנהדרין סה, ב) אודות פעולות בקבלה מעשית: רבא ברא "גברא" (גבר, יצור אנושי) ושלה אותו לרבי זירא. רבי זירא דיבר אליו, אך הוא לא ענה, ואז אמר לו רבי זירא: "אתה נבראת על ידי החבריא, שוב לעפרך". וכן, רב חנינא ורב אושעיא היו יושבים בכל ערב שבת ולומדים בספר יצירה, נברא להם עגל משולש ואכלהו.

[עמוד 39] **בעוד שמחוץ למקדש אסור להגות את השם המפורש שם הוי' ב"ה, הרי שהשמעת השם הזה – שהיוותה את פסגת עבודת הכהן הגדול בבית המקדש ביום הכיפורים** – כנוסח סדר העבודה בחזרת הש"ץ של מוסף יום הכפורים: "והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים את השם הנכבד והנורא מפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה היו כורעים ומשתחווים ונופלים על פניהם וכו'". גם במשך כל השנה הוגים את השם המפורש במקדש, בברכת כהנים, אך במשך יום הכיפורים היה הכהן הגדול הוגה את השם המפורש עשר פעמים (ראה רמב"ם הלכות עבודת יום הכפורים פ"ב הלכות ו"ז).

[עמוד 40] **האחדות הזאת עם הבורא מאפשרת לנשמה לקרוא לעזרה את כוחו האינסופי של הקב"ה** – ראה, לדוגמה, לוח "היום יום" יא תשרי: "...תפילה באמונה פשוטה מחברת את עצמות הנשמה עם עצמות האיין־סוף וגורמת לעצמות האיין־סוף להיות ה'רופא חולים ומברך השנים".

[שם] **התיאור והסיפור הבא מדגימים את כוחה של האמונה הפשוטה, כפי שלימד הבעל שם טוב** – סיפור זה מובא בקיצור רב גם בדגל מחנה אפרים (לרבי משה חיים מסדילקוב, נכד מורנו הבעל שם טוב) פרשת וישלח ד"ה "עוד יש לפרש כי במקלי".

[עמוד 41] יכולת המחשבה הפנימית נובעת מעולם הנשמות, שמקומו, במדרג העולמות, גבוה מזה של עולם המלאכים – האדם נחשב תמיד לישות דינאמית ואילו המלאכים לישויות סטטיות, כבפסוק "ונתתי לך [יהושע, הכהן הגדול] מהלכים בין העמדים [המלאכים] האלה" (זכריה ג, ז) או בפסוק "וכל צבא השמים עמדים על ימינו ושמאלו" (דהי"ב יח, יח; מלכים-א כב, יט).

[עמוד 42] על ידי הנבואה אמנם ניתן להגיע קרוב ככל האפשר למחשבה האלוקית, אך מבלי שתהיה לכך, בהכרח, השפעה על האדם עצמו או על הבריאה בכללותה (כמובן שהדבר נכון רק לגבי חווית נבואה פרטית ולא לגבי נבואה שנתנה לדורות) – אמרו חז"ל (מגילה יד, א) ש"כפלים כיוצאי מצרים" נביאים ונביאות עמדו לעם ישראל, אולם רק נבואות מעטות נכתבו ונשמרו לדורות בתנ"ך, עדות לכך שרובן ככולן של הנבואות הפרטיות לא נצרכו לדורות הבאים. כמובן, שהנבואות שנכנסו לתנ"ך, ובפרט נבואת משה רבינו, הלא היא חמשה חמשי תורה, הן שהשפיעו ועיצבו את עם ישראל ואת האנושות כולה יותר מכל ספר בהיסטוריה.

[שם] האדם היחיד שבשבילו נתמזגו החכמה והנבואה לזרם אחד של הארה היה משה רבינו – משה רבינו היה גדול הנביאים שבכל הדורות והוא חווה את הנבואה באופן שונה מכל האחרים, בגלל חיבור החכמה והנבואה בתוכו (ראה רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ז ה"ו; פירוש המשניות לרמב"ם, הקדמת פרק חלק, העיקר השביעי; הקדמת מורה נבוכים ושם ח"ב פרקים לה-לו).

[עמוד 43] ערכה של המלה קבלה (137) שווה לסכום הערכים של המילים חכמה (73) ונבואה (64) – האותיות הראשונות של חכמה ונבואה הן חן, מלה המשמשת גם ראשי תיבות לכינוי נפוץ של תורת הקבלה – חכמה נסתרה. שתי אותיות אלו הן גם ראשי תיבות של חטאת נעורים (התנהגות מינית בלתי טהורה), רמז לכך שלימוד הקבלה מתקן את האדם מפגם זה (ראה תורת שלום עמ' 172-173, והדברים התבארו בכמה מספרינו – ראה הקדמת סוד הוי' ליראיו ומחול הכרמים פרקים ו וי"ב).

137 נחשב לאחד המספרים המדהימים ביותר בפיזיקה המודרנית, כיון שהוא היפוך "קבוע המבנה הדק". מספר זה הוא גם הערך המספרי של המלה אופן (גלגל), אחד מסוגי המלאכים (המתואר ביחזקאל פרק א). בשל הקשר של האלקטרון (שבפיזיקה המודרנית אין מבינים אותו כ"דבר" אלא כ"גלגל" של אנרגיה) עם "קבוע המבנה הדק" (היחס בין מהירות האור למהירות האלקטרון), המילה שמשמעותה "אלקטרון" בלשון הקדש היא "אופן".

[עמוד 45] למעשה, המלה העברית עבור מדיטציה – התבוננות – באה מלשון בנין – אדמו"ר מוהרש"ב, האדמו"ר החמישי בשושלת חב"ד, מבאר את ההסתעפויות של השורש

המשותף להתבוננות ובנין. הוא אף מסביר כי לפני שמתחילים לבנות בנין נחוץ לנקות את השטח, וכך לפני ההתבוננות יש לנקות את המח מכל המחשבות המטרידות (וראה קונטרס התפלה פי"א).

[שם] ששת הפנים, או הכתלים, של מקדש רוחני זה, נבנים על ידי התבוננות בשש מצוות "חובות הלבבות", שש המצוות שחיובן תמידי, כנזכר לעיל – מבין תריג מצוות התורה, רק שש המצוות הללו ישימות אצל כל יהודי בכל שעה בה הוא ער. שש המצוות התמידיות מובאות גם בהקדמת ספר החינוך וגם במשנה ברורה, בביאור הלכה הראשון (על הגהתו הראשונה של הרמ"א לשו"ע או"ח).

הערות לפרק ג

[עמוד 49] כוחה של הנשמה להשפיע על מאורעות בעולמנו – לאו דוקא על ידי קבלה מעשית – נקרא "קביעה רצונית" – היום גם בעולם המחשבה הכללי נעשה פופולארי לדבר על "חוק המשיכה" הרוחני (Law of Attraction) המאפשר לאדם לקבוע את מציאות חייו באמצעות קביעה רצונית, כפי שענין זה נתפס במחשבה החולין, נטולת הקדושה והאמונה בה'. ההבדלים בין ענין זה לבין הקביעה הרצונית בקדושה (החל מהפתגם החסידי "חשוב טוב – יהיה טוב"), נידונו באריכות בעל פה, ועוד חזון למועד פרסומם בכתב, בע"ה.

[עמוד 53] אמנם, רבות מן הסכנות הנפשיות נגוזו במדה רבה במרוצת הזמן – נסיון העבר מספק דוגמאות למכביר של אנשים אשר יצאו מדעתם או ניזוקו נפשית בעקבות לימוד הקבלה בדרך בלתי ראויה. רוב האנשים האלה לא היו יציבים בנפשם מלכתחילה. אף על פי כן, אין ספק שהלימוד הבלתי ראוי של הקבלה תרם, במדה מסוימת, למשבר הנפשי שנקלעו אליו.

[עמוד 55] אפילו כאשר כתבי הקבלה שקדמו לכתבי החסידות נלמדים מתוך דגש של הבנה פנימית, עדיין, בגלל גסות המוח האנושי, יכולים המסרים להתפרש שלא כהלכה והתוצאה יכולה להיות האנשה של הבורא יתברך – תורת הקבלה כרוכה בהאנשת האלוקות. הדבר נכון במיוחד לגבי תורת האריז"ל שבה האלוקות מתוארת על ידי סדרה שלמה של פרצופים הקשורים זה בזה, שיידונו בחלק ב. כך לדוגמה, סוד הצמצום הוא הנושא הראשון הנידון בכתבי האריז"ל. אדם המבין סוד זה כפשוטו עלול להגיע למסקנה שה' אינו נוכח בכל מקום ומשיגה על כל פרט בבריאה ושבאופן כלשהו "עזב הוי' את הארץ" (יחזקאל ח, יב) והתרחק ממנה, ח"ו. רק על ידי לימוד תורת החסידות משתכנעים שצמצום אורו של ה' איננו כפשוטו, אלא דימוי בלבד.

הערות לפרק ד (חלק שני: הספירות)

[עמוד 66] התורה מצוה אותנו בפירוש (במצוה השלישית מסוף תריג המצוות) להתדמות לה' יתברך וללכת בדרכיו – "והלכת בדרכיו" – זו המצוה השלישית לפי סדר התורה, כמופיע בספר החינוך. לפי מנין זה, זו היא המצוה התורה מסוף התורה, היינו שהיא עיקר התורה ("לשון הוראה", כידוע) המורה לנו את הדרך ללכת בדרכי ה' ולהתדמות אליו. ועליה נאמר "תורה צוה לנו משה" (דברים לג, ד; וראה מכות כג, ב שפסוק זה רומז למנין המצוות).

"והלכת בדרכיו" עולה 703, שהוא ה'משולש' של הבל – זהו תיקונו של הבל, אשר "הציץ בשכינה" (רבינו בחיי לשמות ג, ו; עבודת הקדש ח"ג פל"ד; שער הפסוקים לך לך סימן י"ו), ברצותו, גם הוא, להיות כה'. ועוד, 703 = ישמח משה. משה רבינו הוא המתקן את נשמת הבל, שהוא ראשית שרש נשמתו (כרמוז בר"ת משה – משה שת הבל), וכשם ש"ישמח משה" עולה יט פעמים הבל (בסוד יט שנים של המחזור הקטן, המייחד את מהלך השמש עם מהלך הירח). כך סוף הביטוי – "במתנת חלקו" – עולה כח פעמים הבל (בסוד כח שנים של המחזור הגדול, המייחד את מהלך השמש עם מהלך הכוכבים). הביטוי "ישמח משה במתנת חלקו", מתוך תפלת שחרית של שבת, מתייחס לאלף האורות להם זכה משה במתן תורה, אשר נסתלקו ממנו בחטא העגל וחוזרים להאיר לו בכל שבת (ועל כך שמחתו). אלף אורות אלו הם מקורה של תורת משיח בתוך תורת משה, ועל כן רומז "ישמח משה" לחיבורם של משה רבינו ומלך המשיח, "הוא גואל ראשון והוא גואל אחרון".

המשמעות הפשוטה של מטרת-חיים נכספת זו היא שנאמץ את מדותיו של הקב"ה: מדת החסד, ארך אפים, צדקה וכו'. אך השגת המטרה הזאת דורשת מאתנו גם לאמץ את מחשבתו של ה' והשקפתו על המציאות – אמנם הנביא אומר "כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם הוי" (ישעיה נה, ח), והפסוק לכאורה אומר שאין אנו יכולים לכוון את מחשבתנו למחשבת ה'. אבל, כבר פירש אדמו"ר הזקן (תו"א פד, ג) – בעקבות היפוך הסדר בין תחלת הפסוק (המקדים את "מחשבותי" ל"מחשבותיכם") לסופו (המקדים את "דרכיכם" ל"דרכי") – שכך יש לקרוא את הפסוק: "אימתי לא מחשבותי מחשבותיכם?" כאשר "לא דרכיכם דרכי". אבל, אם תכוונו את דרכיכם לדרכי (על ידי קיום מצות "והלכת בדרכיו", "מה הוא רחום אף אתה רחום וכו'") אזי תוכלו לזכות גם ל"מחשבותי מחשבותיכם" (כאשר מחשבות ה' תתלבשנה בתודעתנו).

אם כן, מה קודם למה? האם קודם עלינו להתאים את עצמנו למחשבת ה' והשקפתו על המציאות ואז נוכל להתדמות אליו במדותיו (כפי שמשמע מדברינו בפנים), או שעל ידי ההתדמות למדות ה' ולדרכיו נזכה לחשוב גם את מחשבותיו (כמובן מפירוש אדמו"ר הזקן הנ"ל)? ראשית על האדם לנסות להתאים את מחשבתו למחשבת ה' על ידי לימוד תורה בשני היבטיה (כמפורש בפנים), אז

צריך האדם להנהיג את עצמו במדותיו של ה' כפי שהוא משיג אותן מן התורה, ולבסוף יזכה האדם להשראת מחשבות ה' ממש במחשבתו. תהליך זה הוא בסוד הפסוק "יהב חכמתא לחכימין" (דניאל ב, כא) – ה' נותן את חכמתו העצמית למי שעמל ויגע בעצמו בחכמת התורה, כאשר ההליכה בדרכי ה' היא הפועלת את נתינת חכמתו בכלי החכמה שבנה האדם לעצמו.

לימוד התורה הראשון, שהתנאי הקודם לו הוא "נעשה ונשמע" (שמות כד, ז), הוא בגדר אמונה – לימוד תורה תמים ומלא אמונה, כאשר האדם מאמין בהוראות התורה והדרכותיה, גם אם טרם התעצם עמם במוחו ולבו לחלוטין. אחר כך זוכה האדם ללכת בדרכי ה' ("דרכיכם דרכי"). לבסוף זוכה האדם להשראת מחשבות ה' במחשבותיו ("מחשבותי מחשבותיכם"). בהשלמת תהליך זה זוכה האדם (מלשון "אדמוה לעליין", המתארת את מהות התהליך המדובר כאן) לשלמותו – שלמות של אמונה, דרכי ה' ומחשבת ה'.

[בלשון הקבלה, ארבעת שלבי ההתפתחות שכאן – "נעשה" קודם ל"נשמע" של לימוד התורה; לימוד התורה; הליכה בדרכי ה'; השראת מחשבות ה' במחשבת האדם – מכונים "קטנות א'", "גדלות א'", "קטנות ב'", "גדלות ב'". בדרך כלל (ראה לב לדעת מאמר "אמונה ובטחון" פ"ז) מוסברים ארבעה שלבים אלו בנפש כך: קטנות א' – אמונה (וכאן היינו אמונת ההתמסרות לתורה באמירת "נעשה ונשמע", המקיפה גם את תהליך הלימוד הראשון); גדלות א' – ידיעת המציאות (וכאן היינו ידיעת השקפת ה' על המציאות בלי התעצמות איתה); קטנות ב' – בטחון (וכאן היינו הבטחון של האדם ביכולתו להדבק בדרכי ה', כמבואר במ"א שבטחון הוא לשון טיחה-דבקות, ובכך להמשיך את הנהגת ה' אל תוך המציאות); גדלות ב' – ראית המהות (וכאן היינו התעצמות עם מחשבות ה', בסוד "תמנת הוי' ביט" – מבט על המציאות כפי שהיא נראית בעיני ה', כמבואר בספר חנה אריאל לרבי אייזיק מהומיל זצ"ל, פרשת שלח, וראה גם במה שיתבאר בהערה הבאה)].

[שם] בתוך כך, אנו מקבלים את היכולת לקבל ולגלות את ה"חלק אלוהי" המיוחד שבכל אחד מאתנו באופן בונה וחיובי – את המלה דעת ניתן לפרש בשלושה אופנים: ידיעה, מודעות, ודעה (במובן של נקודת ראות מסוימת על משהו). עץ הדעת, אפוא, הוא עץ של ידיעה, של מודעות ושל דעה. גם באופן חיובי, ידיעה, מודעות ודעה הן שלושה צעדים במילוי הצווי להיות כאלקים (בסדר עולה של עולמות-נשמות-אלקות, וד"ל):

ידיעה היינו אובייקטיביות (השכיחה כיום במדע), הבאה לשחרר אותנו משני סוגי עבודה זרה: אמונות תפלות ופחדים פרימיטיביים. אם כן, הידיעה משמשת להעלאת תפיסתנו את נסיבות חיינו והעולם הסובב אותנו, משום שהיא מסירה כל מחסום חיצוני מהנסיבות הללו ואזי מתאפשר לנו להעלותן.

מודעות היינו ההכרה הסובייקטיבית של נשמותינו. הכרה זו, אם משתמשים בה שלא כהלכה, יכולה להיות הבסיס לגישה אנוכית. אך באופן מתוקן ההיפך הוא הנכון – רק האנושיות המתגלה על ידי הסובייקטיביות מאפשרת לנו להתחבר אל נשמות אחרות.

הדעה המתקנת, במונח של נקודת ראות, היינו השקפת הקב"ה על המציאות, הדעה של האלקות. מה שה' רואה אינו מה שאנו רואים, תמונת עולמו שונה משלנו. על משה רבינו אומרת התורה "ותמנת הוי' יביט" (במדבר יב, ח), ובתורת החסידות מבואר (חנה אריאל פרשת שלח, ובכ"ד) שהכוונה היא שמשה ראה את המציאות שלנו מנקודת המבט של ה' וכך נחשפה לנגד עיניו תמונת ה' – תמונת המציאות שעומדת לעיני ה'. זהו המצב הנעלה ביותר של התדמות לקב"ה שנברא יכול להגיע אליו.

[עמוד 67] **את הפסוק "אין צור כאלהינו" דורשת הגמרא כ"אין צייר כאלהינו" – לפי דרשה זו, יש לדרוש כי הקב"ה, שהוא "צור עולמים" (ישעיה כו, ד) ו"צור ישראל" (שמואל ב, כג, ג; ישעיה ל, כט), הוא צייר המצייר את העולם הזה והעולם הבא, אך בציור מיוחד בפני עצמו הוא מצייר את עם ישראל. ואכן, על "אין צור כאלהינו" דרשה הגמרא "אין צייר כאלהינו" בכך שהוא "צר צורה בתוך צורה". ולענינו, ה' מצייר את צורתם של ישראל בתוך הצורה הכללית של העולמות. וכיצד מצייר הקב"ה את ישראל? כ"צור ישראל וגואלו" (ירושלמי ברכות פ"א ה"ו). ציורם המלא והמהיב של ישראל הוא בגאולתם (וכאשר ציור זה מסתתר עדיין בגלות הרי הוא ה"צורה בתוך צורה" הפנימית ביותר, צורת הגאולה המסתתרת בתוך צורת הגלות).**

[שם] **הקב"ה חתם את שמו יתברך על כל פרט מפרטי העולם, קטן כגדול – ה' משגיח על כל פרט, "מקרני ראמים ועד ביצי כינים" (שבת קז, ב), ובהקרנת ההשגחה הוא חותם את שמו. כשם שצייר מתרחק מהתמונה כאשר הוא מסיים אותה, בוחן אותה בשלמות, ורק אז, כשהוא מרוצה ממנה, הוא חותם עליה, כך במעשה בראשית ברא ה' את העולמות ורק בהשלמת התהוות כל פרט הוא בחן אותו וחתם' עליו – "וירא... כי טוב" (ובסיום הכל: "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד").** וכך, ה' מהווה את העולם בכל רגע ורגע, אך חתימת ה' היא פועל יוצא של השגחתו על העולם. בהשגחה, ה' מביט ביצירה שיצר וחותם עליה את חותמו (וראה עוד בספר אמונה ומודעות, מאמר "עיקרי האמונה של פנימיות התורה" עמ' רב-רג, בענין היחס בין ההתהוות התמידית לבין ההשגחה הפרטית התמידית).

[עמוד 68] **חז"ל מבארים שלנשמה, כפי שהיא שוכנת בגוף, יש חמש תכונות המקבילות לחמש התכונות של הקב"ה כפי שהוא שוכן בעולם – לשון ההשוואה של הגמרא – כדלקמן בפנים – היא "מה הקדוש ברוך הוא... אף נשמה..."**, העולה יסוד היסודות ועמוד החכמות (הלשון בה

פוחת הרמב"ם את משנה תורה, בהיות שם הוי' רמוז בראשי התיבות שלה, והיא עולה גם ה'משולש' של מח). ואכן, "יסוד היסודות ועמוד החכמות" הוא היכולת להשוות בין הקב"ה לבין הנשמה, ולגלות כי "ישראל וקודשא בריך הוא כולא חד" (ראה זהר ח"ג עג, א). רק בזכות זה יכולה הנשמה לדעת ש"יש שם מצוי ראשון" (כלשון הרמב"ם שם) ו"אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה). אם כן, שלושה שלבים יש בקשר של נשמת ישראל והקב"ה: בשרש "כולא חד", בזכות זה אפשר להקביל ביניהם ולגלות כי "מה הקדוש ברוך הוא... אף נשמה...", ומתוך כך יכולה הנשמה שלמטה לקיים את מצות ידיעת ה' ולידע ש"יש שם מצוי ראשון" (העולה כמנין "והלכת בדרכיו"). ורמז נוסף: "מה... אף..." היינו השוואת ה'משולש' של ט (מה) ל-ט בריבוע (אף).

[עמוד 72] בתחלת ספר הקבלה הראשון, ספר יצירה, מתוארות שלוש התבניות הבסיסיות ביותר, המכילות ארבעה, עשרה, ועשרים ושנים מרכיבים – המספרים 4, 10, ו-22 יוצרים סדרה ריבועית שבסיסה הוא 6:

4	10	22
	6	12
		6

אם ממשיכים את הסדרה לפני ה-4 מוצאים שהסדרה משקפת את עצמה:

22	10	4	4	10	22
-12	-6	0	6	12	
	6	6	6	6	

הדבר רומז כי 4 אותיות שם הוי' ב"ה, 10 הספירות, ו-22 אותיות האלף-בית העברי משקפים את ההיבטים החופפים, אך הנסתרים, של המציאות.

[שם] כדי לנתח ולסדר ענין ובו ארבע דרגות או ארבעה מרכיבים, משתמשת הקבלה בתבנית המוכרת ביותר של ארבע אותיות שם הוי' ב"ה – ראוי לציין כי גם הרמב"ם במורה נבוכים עוסק בהקבלות שונות, והמספר החביב עליו ביותר הוא ארבע – "ומספר הארבעה הזה הוא נפלא, והוא מקום ההתבוננות" (ח"ב פ"י).

[שם] החלק השני במשפט הפתיחה של ספר יצירה מתאר את שלושת המודלים האלה בלשון סמלית כשלושה "ספרים". שלושת הספרים הקדמונים בהם ברא ה' את העולם – המכונים כאן "סופר", "ספר" ו"סיפור" – מקבילים לשלושת המודלים (של ארבעה, של

עשרה, ושל עשרים ושנים מרכיבים) באופן הבא – "סופר" "ספר" ו"סיפור" מכוונים בעצמם כנגד הקב"ה, התורה ועם ישראל, עליהם נאמר "קודשא בריך הוא, אורייתא וישראל כולא חד" (ראה זהר ח"ג עג, א): הקב"ה הוא ה"סופר" של המציאות (והדבר מתבטא בשם הוי' ב"ה, המודל שכנגד ה"סופר"), התורה היא ה"ספר" של העולם (וכדלקמן בפנים, שהתורה היא ספר-שרטוט הבריאה) וה"סיפור" של כל הבריאה הוא חיי עם ישראל בכלל וחיי כל יהודי בפרט (והם ה"מדברים" שבבריאה, המדברים בלשון הקדש, שהיא המודל שכנגד ה"סיפור"). ורמז נאה: הוי' סופר תורה-ספר ישראל-ספור עולה פה פעמים הוי', הכל נכלל בשם הוי' ב"ה.

[עמוד 73] הספר ממנו 'הועתקה' הבריאה הוא התורה, שהרי "אסתכל באורייתא וברא עלמא" – וראה בסיפורי מעשיות לרבי נחמן מברסלב, מעשה מבעל תפלה, שם מוצגת התורה באופן ציורי כ"לאנד־קארט" – מפה של העולם כולו.

הערות לפרק ה

[עמוד 75] אולם, ארבע מבין עשרים ושתים האותיות – אהוי – משמשות גם לציון הגיית תנועה – אהוי = כב, היינו שאותיות אלו הן הנשמה הפנימית של כל אותיות האלף-בית, בהיות שהניקוד הוא החיות הפנימית המניעה את האותיות, וראה אבן עזרא לשמות ג, טו (ובספר המלכות מתוארות תופעות שונות של חלוקת כב האותיות לקבוצות של א-ה-ו-י). על פי קבלה (ראה שרשי השמות לרמ"ז ערך אהוה), אותיות אהוי הן השם הקדוש של הגבורות שבדעת, שהן שרש האותיות (כמבואר בתניא, שער היחוד והאמונה פ"ד, ובכ"ד). מבואר כי י' הספירות הן שרש האורות (ספירה מלשון ספיר – אור בהיר) ואילו כב האותיות הן שרש הכלים. אותיות אהוי הן ראשית-סוף של עשר האותיות הראשונות, מ"א עד י' (א בראש, הו באמצע, י' בסוף), המכוונות כנגד עשר הספירות, והדבר רומז לחיבור בין כב האותיות וי' הספירות – התלבשות האורות בכלים (כהתלבשות התנועות באותיות).

[עמוד 76] שבע האותיות הכפולות הן: ב, ג, ד, כ, פ, ר, ת. בגוף האדם הן מקבילות לשבעת שערי הראש – שבעת שערי הראש רמוזים בפסוק הראשון של פרשת שופטים (דברים טז, יח): "שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך אשר הוי' אלהיך נתן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק". בפסוק זה, המלמד על הצורך בשמירת וקידוש השערים, כמובא בספה"ק, בולטת מאוד מבחינה פונטית האות ש (אות הראש לפי ספר יצירה), והיא חוזרת בו שבע פעמים (כולל באות ה"ז ובאות ה"ז בריבוע בפסוק). כל ש רומזת לשער אחד בראשו של האדם (רמז זה שמענו מאחד מילוי הצדיקים הנסתרים, נהג מונית בס. פאולו). קדושת השערים עצמה מבוססת על יסוד האש, לו

שייכת ה־ש – קדש הוא נוטריקון יקד־אש, ואש זו צריכה לשרוף את הזוהמה והפסולת ולהצית התלהבות בשערים בהם מתקשר האדם עם העולם הסובב אותו.

והנה, לפי רמז זה, כל ז האותיות הכפולות יוצאות מה־ש של אמש (ורמז לשלמות שבכך: כאשר מצרפים ז פעמים ש לאותיות בגדכפרת עולה הכל גן בריבוע), ואכן, מבוואר בקבלה כי כל ז האותיות הכפולות יוצאות מהאות ש (שיש לה מבטא כפול – ש ימנית ו־ש שמאלית) וכל יב האותיות הפשוטות יוצאות מהאות מ (וממילא, כל ג האמות יוצאות מהאות הראשונה, א). דהיינו, לאותיות הפשוטות, הנמוכות יותר, יש שרש נעלה יותר באמות, מאשר לאותיות הכפולות הגבוהות מהן – בסוד "הוי" בחכמה [כנגדה מכוונת ה־מ] יסד ארץ [האותיות הפשוטות], כונן שמים [האותיות הכפולות, הכלולות מאש ומים] בתבונה [כנגדה מכוונת ה־ש] (משלג, ג, יט), וד"ל.

[עמוד 77] שתיים עשרה האותיות הפשוטות הן: ה, ו, ז, ח, ט, י, ל, נ, ס, ע, צ, ק. הן מקבילות לשניים עשר איברים וחלקי גוף, שכל אחד מהם מנהיג חוש מסוים בנפש (לעתים בדרך נסתרת, כשלא ניכר כל קשר גלוי בין האיבר המנהיג ובין החוש המונהג) – כל חוש מ־יב החושים מאפיין במיוחד את אחד מ־יב שבטייה ומאיר במיוחד באחד מ־יב חדשי השנה. ולפי הסדר: ניסן־יהודה־דיבור, אייר־יששכר־מחשבה, סיון־זבולון־הילוך, תמוז־ראובן־ראיה, אב־שמעון־שמיעה, אלול־גד־מעשה, תשרי־אפרים־תשמיש, חשון־מנשה־ריח, כסלו־בנימין־שינה, טבת־דן־רוגז, שבט־אשר־לעיטה, אדר־נפתלי־שחוק.

בהקשרי הדמויות השונות (כשבטים) והזמן (כחדשי השנה) יש משמעות גם לקבוצות האותיות האחרות: אותיות אמש מכוונות כנגד עונות השנה וכנגד שלושת המשיחים – א־רויה (עונות המעבר, אביב וסתו) כנגד משה רעיא מהימנא, מ־קור (חורף) כנד משיח בן דוד, ש־חום (קיץ) כנגד משיח בן יוסף (וראה במאמר "הרכבת אנוש לראשנו" לר"ה מפאריטש זצ"ל וביאוריו, הוצאת גל עיני). אותיות בגדכפרת מקבילות לימי השבוע כסדרם ולשבעת האושפיזין של חג הסוכות (אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף ודוד).

[עמוד 78] בשיטה זו ערך האותיות קבוע, לפי הסדר המקובל (כאשר לעתים מקבלות האותיות הסופיות, רסןףץ, ערך שונה מהאות הפשוטה, על פי סדר הגיוני הממשיך את ערכי כב האותיות הפשוטות) – אז האות ץ סופית עולה 900, ואחריה חוזר הגלגל שוב לאות א, אותה מחשבים כ־1000 (כשם האות – אלף), בסוד "איכה ירדף אחד אלף" (דברים לב, ל). "איכה ירדף אחד אלף" (454) עולה "כח מעשיו" (תהלים קיא, ו; הובא ברש"י הראשון בתורה, בראשית א, א), רמז ל־כח האותיות הכלולות בחשבון זה (מ־א עד א), בסוד הפסוק "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים" כאשר "ירדף אחד אלף", וד"ל. כח האותיות, הגלגל החוזר מ־א עד א, מצטיירות

כמשולש של ז (ואין כאן המקום להאריך בריבוי הרמזים במשולש זה, שבמרכזו האות ע, מעין הישועה):

א	ב	ג	ד	ה	ו	ז
ח	ט	י	כ	ל	מ	
נ	ס	ע	פ	צ		
ק	ר	ש	ת			
	ך	ם	ן			
	ף	ץ				
	א					

[עמוד 79] אמנם, ישנן גימטריאות שהמידע העולה מהן מועט. אך, באופן כללי, כל שויון בגימטריא הנו בעל משמעות. ככל שהגימטריא מפתיעה יותר, כך יתכן שתוכן המידע שהיא נושאת גדול יותר – בשל התחום הרחב של הגימטריאות השרוי בין החשובות והמפתיעות מאד לבין אלו שתוכנן זניה חשוב לדעת שלא כל גימטריא ראויה לעלות על שולחן מלכים (ו"מאן מלכי? רבנן!). ההבחנה בין גימטריאות חשובות וראויות לבין גימטריאות טפלות ולא ראויות דורשת 'חוש' פנימי ונסיון רב בתחום זה (עם כל זה שגימטריא תלויה, לכאורה, רק בחישוב מספרי פשוט). אצל מי שאינו בעל חוש ונסיון, עיסוק מופרז בגימטריאות הוא בגדר בטול זמן.

[עמוד 81] עצם הדלקת אש האהבה בנפש, באופן שתהא "שלהבת עולה מאליה", באה מכח ההתבוננות ב"שמע ישראל וגו'" – התבוננות בפסוק-מצוה מפי משה רבינו (שכלל עצמו עם ישראל, באמרו "הוי אלהינו"), שגלגוליו הקודמים העיקריים לפי האריז"ל הם שת והבל (כרמז בראשי התיבות של שמו – משה ר"ת משה שת הבל), אותיות שלהבת (הערך הממוצע של משה ושלהבת הוא ישראל – "שמע ישראל"). בספר יצירה (פ"א מ"ז) מופיע הדימוי של "שלהבת קשורה בגחלת". גחלת עולה אמת, בסוד "משה ותורתו אמת" (בבא בתרא עד, א), ואהרן לוקח ניצוץ משלהבת גחלתו של משה ומדליק עמו את נרות-נשמות ישראל עד שתהא שלהבת עולה מאליה (בסוד "אני אמרת אלהים אתם", וראה בספר הטבע היהודי עמ' נז ואילך).

[שם] בחסידות נדרשה המילה "טבע" גם במובנו השני של השורש טבע, טביעה במים – תהלים סט, ג: "טבעתי ביון מצולה ואין מעמד". "יין מצולה" היינו חכמת יין, חכמת הטבע, המאיימת להטיל צל מחשיך על הנוכחות האלקית בעולם. בתנ"ך מופיע גם הדימוי של טביעה בטיט (ולא רק

במים) בפסוקים "הצילני מטיט ואל אטבעה" (שם פסוק טו) ו"ויעלני מבור שאון מטיט הוין" (שם מ, ג). ההצלה מטיט הוין היא בחג החנוכה, בו חוגגים את נצחון חכמת ישראל (הסוברת ש"אין לנמנעות טבע קיים בחיק הבורא") על חכמת יון, כמבואר בדרושי החסידות לחנוכה (ראה רשימות הרבי מליובאוויטש חנוכה תרצ"ו – נדפס ברשימות חוברת ג, רשימות כרך א עמ' 39).

[שם] **אך מי שיש לו טביעת עין מסוגל לזהות את ה' בתוך הטבע** – והוא התלמיד־חכם האמיתי בלשון חז"ל, הניחן ב"טביעות עינא" בזכותה מחזירים לו את אבידתו (בבא מציעא יט, א). האבידה האמיתית היא ה', האובד ומתחבא בתוך הטבע (כאשר עבודת ה' כולה היא 'משחק מחבואים' בו יש לחפש את ה"אל מסתתר" שהטביע עצמו בתוך טבע המציאות). חכמת התורה היא "עץ החיים", "עץ חיים היא למחזיקים בה" (משלי ג, יח), וחכמת ה**טבע** היא "עץ הדעת טוב ורע". טביעת עינו של תלמיד חכם מוציאה את ה"ע מהמלה "ורע" והופכת את הרע להיות "**כסא** [= **טבע**] לטוב" (ראה כתר שם טוב אות קפח ובנסמן שם, ונתבאר באורך בסוד הו"י ליראיו ובכ"ד).

[שם] **כבר הוזכר שיש לה' שמות רבים, והטבע (ב"ה הידועה, להדגיש שהמדובר הוא בטבעו האמיתי-האלקי של העולם) שוה בגימטריא לאחד משמות אלו – שם אלהים – בעוד ש-טבע סתם עולה אלים, בלי ה"ה של שם אלהים – טבע סתמי נתפס כמכלול של כחות זרים, ולא כגילוי אלקי אחדות.** ה זו היא "אתא קלילא דלית בה מששא" (פיוט אקדמות לשבועות; תניא אגה"ת פ"ד) בה נברא העולם, כדרשת חז"ל (בראשית רבה יב, י) על המלה "**בהבראם**" (בראשית ב, ד) – **ב"ה בראם.**

[עמוד 81-2] **שם אלקים חוזר 32 פעמים בסיפור ששת ימי הבריאה, רמז ל-לב נתיבות חכמה בהן ברא ה' את העולם** – תרגום ירושלמי למלה הראשונה בתורה, "בראשית", הוא "בחוכמא" (בחכמה) – על שם הפסוק "ראשית חכמה יראת הו"י" (תהלים קיא, י) – והפסוק הראשון כולו, "**בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ**" עולה **חכמה** (73) במשולש (סכום כל המספרים מ-1 עד 73 – 2701).

[עמוד 83] **"בידך" רומזת ל-ב פעמים יד, היינו אותם יד עתים לטובה (סוד יד ימין) ו-יד עתים לרעה (סוד יד שמאל) שבקהלת** – ויש להעיר כי בכל יד יש בדיוק 14 עצמות בפרקי האצבעות הגלויים – שלוש בכל אצבע ושתיים באגודל – כרמוז במלה יד (כאשר במספר קטן, בו מצמצמים כל אות לערך של יחידות בלבד, רומזת ה"י לאגודל האחד וה"ד לשאר ד האצבעות).

דבר נוסף, תופעה זו מהווה דוגמה למה שמכונה יחס עצמי – רמז בו התורה חוזרת ומתייחסת לאמור בה, ומעמידה עד נוסף לתוכן האמור (או רמוז) כבר פעם אחת.

[עמוד 84] "אשר קדשנו במצוותיו וצונו לברך את עמו ישראל באהבה" – המלה "באהבה" רומזת בעצמה ל־15 המילים של ברכת כהנים, המתחלקות לפי הפסוקים ל־3 (בא), 5 (ה) ו־7 (בה).
 [שם] שלמות רוחנית שייכת למספר 50, סוד "חמשים שערי בינה" – בקבלה המושג בינה קשור גם למושג טהרה, שהיא כח הרפואה הרוחני (כמתבטא בטהרת המצורע ובטהרה מטומאות נוספות), ולמושג התשובה המביאה רפואה לעולם (יומא פו, א), כפסוק "ולבבו יבין ושב ורפא לו" (ישעיה ו, י). פסוק זה מגלה שההבנה החדשה משיבה את האדם לאורח חיים בריא ברוחניות ובגשמיות. נ שערי הבינה קשורים ל־לב נתיבות החכמה שכבר הוזכרו, וכאשר מאיר נתיב ה־לב של החכמה בשער ה־ג של הבינה נמשכת רפואה וטהרה – "כלו הפך לבן טהור הוא" (ויקרא יג, יג). לתוספת לימוד על בינה וחכמה ראה לקמן פ"ז. הרמב"ן כותב בהקדמתו לפירושו על התורה כי מט שערי בינה התחתונים הם ידיעת הטבע, ושער ה־ג הוא השגת האלקות. אם כן, במושגים דלעיל, החולה הוא זה הטובע ביון המצולה של חכמת הטבע כאשר לא מאירה לו השגת האלקות שבטבע.

הערות לפרק ו

[עמוד 87] מכאן משמעות ראשונה של ספירה, כהקרנת או האצלת אור אלקי – ורמז: ספיר = שכל, היינו שהאצלת האור האלקי מתבטאת בשכל בהיר, וכשם ספרו של המקובל רבי אברהם אבולעפיה "אור השכל" (ובלשון המקובלים הראשונים כל אחד מ־לב נתיבות פליאות החכמה בהן נברא העולם מתואר כסוג אחר של שכל – שכל מופלא, שכל בהיר, שכל המתנוצץ, שכל חפץ המבוקש, שכל נאמן וכו'). על פי דרשת המלה אבן כרומזת לאב ובן (ראה רש"י לבראשית מט, כד) יש לומר כי "אבן ספיר" רומזת להמשכת טפת הבן משכל האב, כשם שנשמות ישראל נמשכו־נאצלו מכסא הכבוד והן מושרשות בחכמת אבינו שבשמים (ראה תניא פ"ב).

[עמוד 88] בהקשר זה הן גם מכונות עשר הספירות של עולם האצילות – וכשם שעולם האצילות הוא "עולם הספירות", כך עולם הבריאה הוא "עולם הכסא", עולם היצירה הוא "עולם המלאכים" ועולם העשיה הוא "עולם הגלגלים" (עולם הטבע):

עולם האצילות	–	עולם הספירות
עולם הבריאה	–	עולם הכסא
עולם היצירה	–	עולם המלאכים
עולם העשיה	–	עולם הגלגלים

כל המבנה הזה עולה בגימטריא 13 פעמים "ברא אלהים" (= 17 בריבוע).

[עמוד 89] על פי הביטוי המופיע בהקדמת תיקוני הזהר, הקוים מתוארים כארוך, קצר ובינוני ("חד אריך, חד קציר, וחד בינוני") – והוא בסוד מאבק יעקב אבינו עם שרו של עשו, עליו דרשו חז"ל כי "העלו אבק מרגלותם עד כסא הכבוד" (חולין צא, א); אבק ר"ת אריך-בינוני-קציר. אז פגע המלאך בירך יעקב; ירך ס"ת בינוני-קציר-אריך. יעקב הוא בסוד קוי הימין (במדרגת הצדיק שבו) והאמצע (במדרגת הבינוני שבו), אריך ובינוני (המשלימים את השם יעקב ל-ישראל, השם בו זכה כשנצח במאבק זה), ושרו של עשו הוא בסוד קו שמאל, חד קציר (והרמז: "ובית עשו לקש" – קש בגימטריא קציר). בכללות המאבק נצח יעקב, כאשר הקוים אריך ובינוני קודמים לקציר וגוברים עליו, אך כאשר הקציר קודם לאריך הדבר נותן כח התגברות לשרו של עשו לפגוע בירך יעקב (כאשר הוא בדרגת בינוני בלבד, במובנו הפחות, ללא שמתגלה המעלה העצמית של הקו האמצעי גם לגבי קו הימין, ואכמ"ל).

[שם] תצורה ויזואלית זו של הספירות מכונה בשמות שונים בספרות הקבלית: יש והיא מכונה סולם – דימוי הסולם מבוסס על סולם יעקב, המתואר בבראשית כח, יב. בדרך כלל, ארבעת שלבי הסולם שראה יעקב מסמלים את ארבעת העולמות שיידונו בפרק ח. כך משמש הסולם חוליה מקשרת בין דגם הספירות ובין דגם העולמות.

[עמוד 91] בהקשר זה נתפסות הספירות כ"הנהגות" – על יסוד הלשון בהקדמת תיקוני הזהר:

לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא ולאחזאה לון איך מתנהג עלמא בדינא וברחמי... כלא לאחזאה איך מתנהג עלמא, אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין ולא משפט ידיעא דאיהו רחמי ולא מכל אלין מדות כלל.

[אין לך (ה') מקום ידוע (היינו ששום ספירה אינה 'תופסת' את ה' ומתארת אותו באמת) אלא (תיאור הספירות נועד) להודיע תוקפך וכחך לבני האדם ולהראות להם איך מתנהג העולם בדין וברחמים... והכל (כל המדות) להראות איך מתנהג העולם, אבל לא שיש לך (ה') מדת צדק ידועה שהיא דין ולא מדת משפט ידועה שהיא רחמים, ולא מכל אלו המדות כלל.]

[שם] כאשר בכל רגע ובכל תקופה יש לדעת באיזו הנהגה מנהיג ה' את העולם – כמובן, בכל זמן פועל ה' דרך כל עשר הספירות, המתכללות זו בזו, ובכל "הנהגה" יש דגש על ספירה אחת, תוך שהאחרות נכללות בה בהעלם. בתפיסה נוקשה של "הנהגות", שאינה מכירה בהתכללות, יש סכנה של הגשמה. לכן, אף שכאן נכללת תפיסת הנהגות כשייכת לדרגה הנעלית, דרגת האלקות, הרי בעומק אותו חושפות הפרשנויות השונות לקבלה, תפיסה זו שייכת לדרגת ה"שנה", בעוד שהשימוש במושגי הקבלה כ'צנרת אלקית' שייך למושגי ה"עולם", ואילו הפרשנות החסידית המגלה את הספירות בתוך הנפש שייכת לדרגת ה"נפש", כמבואר במ"א. בעומק, חשש ההגשמה

הוא משום שתורת ה"הנהגות" מיוחסת בהקדמת תקוני הזהר (כנ"ל בהערה הקודמת) רק למדות התחתונות, מגבורה ומטה ("מוחיך דקטנות" דז"א), ואילו כאשר מנסים להרחיב אותה לכל עשר הספירות יש בכך משום תפיסה של קטנות ביחס למדרגות שיש להבינן בגדלות דווקא.

ורמז: בסיפור הראשון של מעשה בראשית יש 469 (2 פעמים זין ימי בראשית, והוא מספר ה'שבת' ה-13) מילים, כמנין הנהגות, ובסיפור זה מופיע רק שם אלקים, שם המבטא קטנות יחסית (בעוד שם מלא, "הוי' אלהים", מופיע רק בסיפור השני). לעומת זאת, ספירות עולה 756 (ב"פ חשמל, ה'יהלום' של זך), וביחד עולות שתי המילים 1225 (לה בריבוע, מט ב'משולש'), כמנין "זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר" (שמות ג, טו).

[שם] צריך להבהיר מראש שאת הקב"ה כפי שהוא קיים כשלעצמו לא ניתן להבין (שהרי "אילו ידעתיו הייתיו" – עם זאת, מפורסם כי צדיקים גדולים העידו כי במצבים מסוימים היו קוראים על עצמם "ידעתיו – הייתיו" בניחותא! כך מסופר שהתבטא כ"ק אדמו"ר מהורש"ב מליובאוויטש נ"ע על עצמו בהיותו יושב מאחורי דלת נעולה ומעיין בספר לקוטי תורה לכ"ק אדמו"ר הזקן (ראה ספר השיחות, מהדורת לשה"ק, ה'תש"ג עמ' סח, ה'ש"ת עמ' לד, סה"מ מלוקט ח"ב עמ' יב).

[שם] "לית מחשבה תפיסא בך כלל" – הקדמת תיקוני זהר: "אנת הוא חד ולא בחושבן, אנת הוא עילאה על כל עילאין, סתימא על כל סתימין, לית מחשבה תפיסא בך כלל" (ובא הפירוש בקבלה וחסידות כי שום מחשבה אינה תופסת בה', גם לא מחשבה שבדרגה הגבוהה ביותר שלאחר צמצום אור ה' האין סופי – "מחשבה קדומה דאדם קדמון").

אמנם, "לית מחשבה תפיסא ביה כלל, כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותיה" (תניא פ"ד וראה שם פט"ז) ו"לית מחשבה תפיסא ביה כלל אלא ברעותא דלבא מקרב איש ולב עמוק" (לקו"ת דברים לט, ב וראה תו"א כז, א) – ה' אינו נתפס במחשבה השכלית, אבל הוא נתפס בקיום התורה והמצוות וברצון הלב (ועל כך נאמר שהיחידה שבנפש שורה בנקודה הפנימית שבלב, והיחידה היא בבחינת "יחידה ליחדך" – היא מיוחדת עם ה' ממש).

לשון נוספת המבטאת את אי התפיסה בה' היא לשון הזהר (ח"ג רכה, א) "איהו תפיס בכולא [ובחסידות מובאת לעתים הלשון 'בכולהו עלמין'] ולית מאן דתפיס ביה" (הוא, ה' יתברך, תופס בהכל, בכל העולמות, ואין מי שתופס בו). אמנם, ראה בביאורו של רבי הלל מפאריטש לכתר שם טוב אות ג (נדפס בהערות וציונים שבכש"ט הוצאת קה"ת מהדורת תשמ"ז) כי לע"ל (בימות המשיח, שזוכה לדרגת "פנימיות אבא פנימיות עתיק") יזכו לבחינת "תפיס ביה".

[שם] באופן מיוחד מתגלה ה' דרך האדם עצמו, "ומבשרי אחזה אלוה" – לאור זאת, השאלה הנותרת היא האם באופן בו מתגלה ה' אלינו (לפי בחירתו) לא משתקפת כלל עצמותו האמיתית, או שהעובדה שה' בחר דווקא באופן זה מעידה על כך שיש בו שיקוף מסוים של עצמות ה' (אזי, אף כי איננו יכולים להשיג את עצמותו יתברך, אנו יכולים לקבל אודותיה מושג מסוים מן התורה, שהיא תכנית הבניה של כל המציאות). בקבלה נותרת שאלה זו פתוחה, אך בחסידות מתקבלת, בהחלט, האפשרות השניה, המביאה, בסופו של דבר, לתחושה חזקה יותר של האור הפנימי, המתגלה לאדם ונתפס בתודעתו, ולא של האור המקיף בלבד (בו קיימת תחושת הפלאת עצמות ה' מכל מה שמושג לאדם). ראה עוד באריכות במאמר "שלשה חושים" בספר אשא עיני.

[שם] כאשר ה' התגלה בפועל אל משה, בקיום הבטחת "וראית את אחרי", היה זה במונחים של יג מדות אלוקיות הקרויות יג מדות הרחמים – יותר מאוחר התגלה הקב"ה שוב אל משה, דרך מערכת דומה, של תשע מדות אלוקיות בלבד (במדבר יד, יח). על היחס בין יג המדות ל-ט המדות עיין בהרחבה בספר אמונה ומוזעות, בתחלת המאמר "עיקרי האמונה של פנימיות התורה". כאן מספיק אם נציין ש-13 ועוד 9 מקבילות ל-22 אותיות האלף-בית.

[שם] הקבלה מבארת ש-יג מדות הרחמים נובעות אף הן מעשר הספירות – אחת הפעמים הראשונות בהן מוזכר במקור מוסמך היחס בין עשר הספירות לבין יג מדות הרחמים, היא השאלה הסתומה שהופנתה לרב האי גאון (בתקופת הגאונים, במאה התשיעית לספירה) מצד תלמידיו: "עשר [ספירות] ידענו, שלוש עשרה לא ידענו" (ראה פרדס רימונים לרמ"ק שער א פ"ז).

[שם] בהיבט נוסף, חז"ל מתארים כיצד הקב"ה ברא את העולם בעשרה מאמרות המוזכרים במעשה בראשית – מתוך דרשת הפסוק "עשרה עשרה הכף בשקל הקדש" (במדבר ז, פו), מקביל הזהר ("ג יא, ב ואילך) את עשרת המאמרות בהם ברא ה' את העולם לעשרת הדברות בהם נתן ה' את התורה. המגיד ממעזריטש נ"ע מסביר (מגיד דבריו ליעקב, הוצ' קה"ת, אות ח בהוספות) כי תכלית עשרת הדברות לחזור בעשרת המאמרות ולתקן את המציאות שנבראה על ידם. ליתר ביאור ראה בספר כלל גדול בתורה ביאור ו.

[עמוד 92] כשהאנרגיה נכנסת לכלי היא הופכת לחיות של הכלי. וכאשר היא מתעצמת עם הכלי ופועלת דרכו היא מופיעה במציאות ככח - בדרך משל, ניתן להסביר את השלבים של אור-חיות-כח כמחשבה-דיבור-מעשה של האור: כאשר האור 'חושב' על הכלי, טרם נכנס לתוכו והתייחס אליו בפועל, הוא מקיף את הכלי מבחוץ (וראה תניא, שער היחוד והאמונה פ"ז, כי מחשבה היא משל לאור הסובב) וחופף על חיצינותו. מחשבת האור היא דווקא על הביטוי החיצוני ביותר של הכלי, "סוף מעשה במחשבה תחלה" (מתוך פיוט "לך דודי", קבלת שבת). כאשר נכנס האור

כללי, והופך לחיותו הפנימית, האור 'מדבר' בכלי המשמש לו פה (כאשר הדיבור הוא "רוח ממללא" המשמש גם "נפש חיה" להחיות את הכלי – ראה בראשית ב, ז ובתרגום שם – בסוד "חיים הם למוציאיהם בפה"). לבסוף, פעולת האור במציאות ככה, דרך הכלי, היא המעשה בפועל.

והערה נוספת: בפנים השתמשנו במילה אנרגיה לתיאור כללי של האור האלקי, על פי שגרת הלשון המקובלת, אך בפרטות אנרגיה שייכת לדרגה הנמוכה, ה"כח", שהרי במובן הפיזיקאלי האנרגיה היא מופע אחר של החומר, וממילא היא האור ה'חומרי' המתעצם עם הכלי.

[עמוד 93] **תריג (613) מצוות הכלולות בתורה שבכתב (חמשה חומשי תורה), הקרויות "מצוות דאורייתא", ו"ז (7) מצוות שנמסרו לנו בתורה שבעל-פה, הקרויות "מצוות דרבנן"** – שבע המצוות דרבנן הן: א) נטילת ידים (לפני האוכל). ב) עירובין (עירובי תחומין, עירובי חצרות ושיתופי מבואות ועירובי תבשילין). ג) ברכות (לפני הנאה מהעולם כאכילה וכדו', לפני קיום מצוות, ברכות שבח והודיה וברכות באירועים מיוחדים). ד) הדלקת נרות שבת. ה) קריאת מגילת אסתר. ו) הדלקת נר חנוכה, ז) אמירת הלל (תהלים קיג-קיח) באירועים מיוחדים.

את שבע המצוות ניתן לזכור בקלות על ידי ראשי תיבותיהן, המרכיבות את המילים **נע בשמחה**.

[שם] **בעשרת הדברות ישנן בדיוק כתר (620) אותיות, רמז לכך שכל 620 מצוות התורה (שבכתב ובעל-פה) כלולות בעשרת הדברות** – הרבי מקאמרנא ביאר בספרו היכל הברכה, פירושו החסידי על חמשה חומשי תורה, את ההקבלה המפורטת של כל אחת המצוות לאות השייכת אליה בעשרת הדברות.

[עמוד 94] **כח ניתוח זה נקשר בתנ"ך עם חוש השמיעה, כמו בפסוק "אזן מלין תבחן"** – איוב יב, יא; לד, ג. בדוגמה יפה של רמז המעיד על עצמו, ראשי התיבות של "אזן מלין תבחן" יוצרים את המלה **אמת** (כאשר סופי התיבות – וןן – רומזים לשער ה-ג של הבינה, ואין כאן המקום להאריך).

[שם] **הדוגמה המפורסמת לקשר בין השמיעה להבנה נמצאת בהכרזה הנצחית המגלמת את מהות היהדות – "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" – בה שמיעה ("שמע ישראל...") פירושה הבנה** – דוגמה נוספת לשמיעה שפירושה הבנה יש בפסוק "דבר הוי' כי שמע עבדך" (שמואל-א ג, ט). בפסוק זה כוללת השמיעה הן את השמיעה הטכנית, הן את ההבנה, והן את התכוונות האזן הפנימית (המכונה, בלשון המליצה, "אזן הלב") להקשיב למסר הפנימי שבדברים.

[שם] **לכן נמשלת הבינה בקבלה ל"רחבות הנהר"** – בראשית לו, לז; דהיי"א א, מח: "שאלו מרחבות הנהר". על הפסוק "שאו מרום עיניכם [ר"ת שמע, כח הבינה, כנ"ל] וראו מי ברא אלה [אותיות 'ברא אלהים']" (ישעיה מ, כו) נאמר בהקדמת ספר הזהר (א, ב) כי הבינה מכונה "מי" [ד] קיימא לשאלה" ("מי", שעומדת לשאלה). כוונת הזהר שיריעת הבינה מתרחבת מתוך ריבוי השאלות (כפי שהאריכות והפירוט בתלמוד הבבלי שבבחינת בינה ביחס לתלמוד הירושלמי שבבחינת חכמה, נובעות מדרך הלימוד המרובה שאלות וקושיות).

[עמוד 95] **סך ערכם המספרי של חכמה (73) ובינה (67) עולה 140** – כאשר "גורעין ומוסיפין ודורשין" (יומא מח, א) – גורעין את הכח מחכמה ומוסיפין אותה ל"י של בינה – אז היחוד של חכמה בינה הופך להיות יחוד חמה לבנה, דימוי מובהק של משפיע ומקבל. "פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה" (בבא בתרא עה, א). לענייננו יש לומר כי למשה היו "פנים מאירות" (שרש התורה שבכתב) ואילו ליהושע "פנים מסבירות" (שרש התורה שבעל פה).

[שם] **הערך המספרי של דעה הוא 79, ו-6 (כנגד שש "חדרי הלב") פעמים דעה עולה בגימטריא דעת (474)** – כל מערכת שש הדעות הזו, העולה דעת, רמוזה במילים "האזינו [= דעה] השמים [= ה"פ דעה]" (דברים לב, א). שש מדות הלב מכונות שמים, בעוד שהארץ היא כינוי למדה השביעית, מדת המלכות.

[עמוד 96] **האהבה היא הכח העיקרי של הבריאה, כדרשת הפסוק "[אלה תולדות השמים והארץ] בהבראם", אותיות באברהם** – בראשית רבה יב, ט. חז"ל דורשים (שם, בפסקאות ב ו"י) את המלה "בהבראם" גם כ"ב"ה בראם", ובפרטיות היינו ה"ה שנוספה לשמו של אברהם אבינו כאשר זכה לברית המילה (כידוע ששבע האותיות המרכיבות את הפסוק "ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור" הן אור מילה).

[שם] **הריבועים הכפולים מופיעים לעתים קרובות בכל הנוגע לתכונות כמותיות שונות הטבועות בטבע** – הדוגמה המדהימה ביותר לכך היא הופעתם כמספרים היסודיים המונחים בתשתית הטבלה המחזורית של היסודות הכימיים. ביאור עמוק של הדברים יראה אור, בע"ה, באחד הספרים הבאים בנושאי תורה ומדע.

[עמוד 97] **באופן דומה, הזהר מדבר על עב (72) גשרים של חסד הקושרים יחדיו, בהרמוניה מושלמת, את כל המציאות הנבראת** – ה"ג וה"ק של המילים גשר-קשר מתחלפות באותיות החך גיכק.

[שם] "חסד – דרועא ימינא, גבורה – דרועא שמאלא" – בהנחת תפילין של יד, יד ימין קושרת את התפילין על יד שמאל (שהיא "ידכה" – יד כהה), היד הממשיכה את נבואת "כה" של כל נביאי ישראל אחרי משה רבינו, אשר הרבו להוכיח את ישראל בתוקף מתוך אהבת ישראל צרופה). תכלית פעולה זו היא "לאכללא שמאלא בימינא" – לכלול את השמאל תחת יד הימין. הנחת תפילין של יד ממשיכה מוחין לשמאל (ארבע הפרשיות שבתוך הבית של התפילין הן כנגד המוחין: חכמה, בינה ודעת המתחלקת לשנים, כנודע) על מנת שכל דחיה תהיה לצורך קירוב נכון ומאוזן, כדברי חז"ל: "לעולם תהא שמאל דוחה [בשביל] וימין מקרבת".

[עמוד 98] על פי התורה, "בתלת זימני הוי חזקה" – חזקה עולה 120 – מספר שנים אופטימאלי של חיי אדם. המספר 120 בעצמו מתחלק ל-3 פעמים 40, וכך, חיים שלמים כוללים 3 תקופות של 40 שנה, כשכל תקופה מייצגת שלב אחר של עונג החיים (כשבכל מ שנים מתגלה היבט אחר של "מים מצמיחים כל מיני תענוג").

משה רבינו הסתלק ביום הולדתו ה-120, כך שחיי נחלקו לשלוש תקופות חיים נבדלות ושלמות באורך 40 שנה. לכן הוא נחשב כמי שהיתה לו "חזקה" וקביעות של חיים. זו אחת הסיבות שבגללה אומר הזהר ("א לז, ב ואילך ובכ"ד) שמשה רבנו לא מת, אלא רק נסתר מעינינו, בדיוק כמו שהלבנה אינה פוסקת מלהתקיים אלא רק נסתרת מעינינו פעם בחדש.

לעומת משה רבינו, בו התקיים "והיו ימיו מאה ועשרים שנה" (בראשית ו, ג), בדוד המלך התקיים "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (תהלים צ, י). שני ערכי חיים אלו באים לידי ביטוי במלה מזל (כאשר על חיי האדם נאמר – מו"ק כת, א "חיי [בני ומזוני] לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא"), שכאשר כופלים (מכים, בלשון הקבלה) את אותיותיה – מ פעמים 2 פעמים ל – מגיעים לסכום של 70 פעמים 120 (8400), וד"ל.

[שם] אכן, חז"ל אומרים כי התורה – האור המתעבה ומתממש בלוחות הברית – ניתנה למשה וישראל "מפי הגבורה" – הביטוי "מפי הגבורה" עולה בגימטריא 351, שהוא המשולש של 26 (שם הוי' ב"ה). בחסידות מבואר כי הגבורה קשורה עם יכולתו הבלעדית של ה' לשאת הפכים, מה שהתגלה במתן תורה, אז החדיר ה' באותיות ומלות התורה המוגבלות את אורו ועצמותו הבלתי מוגבלים.

[שם] משמעותי מאד שזו הדוגמה היחידה בה חז"ל כינו את ה' עצמו בשם של ספירה – והקרוב ביותר לכך הוא הכינוי "נצח ישראל" (שמואל-א טו, כט), שעל פי פירוש אחד מתייחס לה' יתברך (בעוד לפי פירוש שני הכוונה למלכות בית דוד), אך זהו כינוי של ה' על שום היותו "נצחונן

של ישראל" (מדרש תהלים יג, וראה רש"י עה"פ), ולא התייחסות למדת הנצח כמדתו העצמית של ה'. על כל פנים, קיים קשר בין הגבורה והנצח – הגיבור הוא המנצח.

[שם] באופן ציורי, שתי הזרועות של החסד והגבורה שמשו יחדיו את ה' בבריאת המציאות, כפי שמתאר הפסוק: "אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים" – מבנה הפסוק מתאים לסדר של "לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת" (שכבר הוזכר לעיל). ובעבודת ה' – "אף ידי יסדה ארץ" היינו "שמאל דוחה" את הארציות הגסה (ועל ידי דחיה זו מתקנים-מיסדים את יסוד הנוקבא להיות "כלי ריקן מחזיק" בו מתקיים "ואל אישך תשוקתך") ו"וימיני טפחה שמים" היינו "ימין מקרבת" את השמימיות (כאשר ה"חותם שוקע" של הארץ מושך את ה"חותם בולט" – ה"טפח" – של השמים להאיר בו, וד"ל).

[שם] ביחד, חסד גבורה עולים רפח – ובקבלה (ראה, לדוגמה, פרי עץ חיים שער קריאת שמע על המטה פ"ח) מפורש כי רפח היינו ד פעמים שם עב – חסד (עב) וגבורה (ג פעמים עב).

[שם] גימטריא זו רומזת לכך שיכולתנו לבצע את תפקידנו העיקרי בחיים – בירור הניצוצות המפוזרים בעולם והעלאתם לקדושה – תלויה בשתי יכולות יסודיות אלו של נשמתנו – חיבור תכונות החסד והגבורה, תכונותיהם של אברהם אבינו ויצחק אבינו, הוא סוד "עקידת יצחק" (ורמז לכך שחיבור זה נחוץ להעלאת הניצוצות באהבה: אברהם יצחק רפח עולה ג פעמים אברהם, היינו שאברהם – שמדתו אהבה – הוא הממוצע של יצחק-רפח).

[עמוד 99] בניגוד לחסד וגבורה, שלא מצטיירים באופן מוחשי, אלא כמדות בלב, הרי תפארת היא קודם כל חויה ויזואלית – לכן, על פי הקבלה, חסד וגבורה שייכים עדיין למדות הלב המכוסות, שבסוד "עץ החיים", ורק בתוך התפארת (בין השליש העליון לשני השלישים התחתונים) מתחולל המעבר למדות המגולות, שבסוד "עץ הדעת". רק את עץ הדעת יכלה חוה לראות כמפואר – תאוה לעינים ונחמד למראה – בעוד שעץ החיים מכוסה ונסתר בתוך הנפש פנימה. ראה על כך בהרחבה בספר מודעות טבעית ע' סז והלאה.

[שם] בלשון הקדש, תפארת היא אחת משמונה המילים הנרדפות ליופי – ושרש פאר הוא נוטריקון של תיאור היפי המושלם בתנ"ך – "יפת תאר ויפת מראה" (כנאמר ברחל אמנו, וכן בבנה יוסף – "יפה תאר ויפה מראה"). ככלל, יפי הוא תכונה נשית, והוא בהיות פרצוף רחל מתחיל באחורי החזה דז"א, בשני שלישי התפארת המגולים (כנ"ל בהערה הקודמת).

[עמוד 100] מכיון שנצח מציין גם נצחון וגם נצחיות – מובן נוסף של נצח הוא ניצוח על המלאכה או על הנגינה – כפי שניכר מריבוי פרקי תהלים הפותחים ב"למנצח". חוש הניצוח הנו

חוש של ארגון ותזמור אנשים שונים לבצע פעולה אחת בהרמוניה (כשאת החוש בהרמוניה מקבלת ספירת הנצח מספירת התפארת, בסוד "איהו" [הזכר, שעיקרו תפארת] בנצח). בעוד שנצחון הוא כח תקיף של תוהו – בו מכניעים את הזולת בתוקף – הניצוח מכיל אותו ב"כלים דתיקון" (כאשר הזולת נכנע וממלא את תפקידו בדרכי נועם, באופן הרמוני), ובכך הופך אותו לנצחי (בעוד שמדת תוהו לכשעצמה, בהעדר כלים מתאימים של תיקון, סופה שבירה ומות).

החוש המיוחד של המשיח הוא חוש הריח, העולה בגימטריא "למנצח", ובאמצעותו כולל המשיח הן את הנצחון (במלחמת עמלק) והן את הנצחיות (בבנין בית המקדש השלישי, הנצחי).

ב"למנצח" רמזו גם הקשר של הנצח למקיפי הנפש – אותיות לם של "צלם אלהים" (ראה, לדוגמה, הטבע היהודי מאמר "התפלה המתמדת" פ"א) – כמבואר בחסידות שהנצח מושרש במקיפי הנפש. תכונת הנצחון נמשכת מהל של הצלם, המקיף דחיה, ותכונת הנצחיות מהים של הצלם, המקיף דיחידה. לפי זה, עולם התוהו שנשבר היה במדרגת המקיף דחיה – מדרגת עולם האצילות (מתוך מדרגות אבי"ע המכוונות לנפש־רוח־נשמה־חיה) – אך כדי להגיע לתיקון יש לעלות למדרגת המקיף דיחידה, מדרגת "אדם קדמון" (המכוון כנגד היחידה במערכת העולמות).

[עמוד 102] **אלו הן שתי תכונות האופי של מנהיג אמיתי או מלך, המעניקות לו הילת הוד, כנאמר על שלמה המלך: "ויתן עליו [ה'] הוד מלכות" – הוד מלכות עולה בגימטריא אלף נשים, מספר נשותיו של שלמה (אותן בחר במקום אריכות ימים של אלף שנים).**

[שם] **רק המלך שהתאים באמת למשרה, ניחן ביכולת הפיזית ללבוש את הכתר המיוחד שהשתמש בו דוד המלך, והוא הלם אותו בדיוק – לפי שהיה שרביט של זהב בתוך חללה (של עטרת המלכות) מדופן לדופן, ואינה מתיישבת בראשו אלא למי שיש לו הריץ בראשו, והיא עדות לבית דוד, שכל הראוי למלכות הולמתו, ומי שאינו ראוי למלכות אינה הולמתו".**

[שם] **סמל נוסף עבור הנצח וההוד יחדיו הוא מאזני צדק – מאזנים הן מזלו של חדש תשרי, המתחיל מכף המאזנים השמאלית בימים הנוראים, ימי הדין, ומסתיים בכף המאזנים הימנית, בימי השמחה של חג הסוכות – הכל בסדר של "שמאלו תחת ראשי וימינו תחבקני" (שה"ש ה, ג; הנצח וההוד, רגל ימין ורגל שמאל, הם ענפי החסד והגבורה, יד ימין ויד שמאל, והם המסיימים את קוי הימין והשמאל). אכן, מאזנים עולה נצח – הכל נכלל בכף הימנית, המטה לזכות, ועל כן בכל חדש תשרי העבודה היא בקו השמחה (כצירוף שם הוי' בחדש זה, והיה, ו"אין 'והיה' אלא לשון שמחה") והבטחון בכך שה' עושה לנו נס ו"דידן נצח" במשפט (ראה ויקרא רבה ל, ב; מטה אפרים סימן תקפא סעיף נ).**

[עמוד 103] היסוד הוא גם הגשר הצר והזעיר בין הפוטנציאל האין סופי הטמון בכח ההולדה הזורם לתוכו ובין התגלותו הסופית בהולדת צאצאים – יסוד הוא נוטריקון יש לי סוד – הכח האין סופי הטמון בפוטנציאל ביסוד הוא הסוד שעתידי להתגלות בפועל בדורות הבאים. יש לי סוד עולה ו פעמים סוד – ו צירופי המלה סוד: סוד סדו וסד וסד וסד דסו דוס.

[שם] "אלה תלדות יעקב יוסף" – התולדות [של אביו יעקב, המקביל לספירת התפארת] הללו לא באו אלא בזכותו של יוסף ובשבילו" – כל תולדותיו של יעקב אבינו נמשכו על ידי יוסף הצדיק, על אף שרובם נולדו לפני יוסף, משום שהוא עצם כח ההולדה של יעקב. לפי זה ניתן לדרוש את הביטוי "דור דור ודורשיו" (סנהדרין לח, ב) – המתייחס לצדיקי ומנהיגי כל דור – כמלמד כי גם עצם ההמשכה מדור לדור, בלידת הדור הבא, תלויה בכח של "דורשיו" (הנופלים על לשון דורות).

[עמוד 104] "והאמת והשלום אהבו" – ראשי התיבות של אמת שלום הן אש. מכיון שספירת היסוד היא כח הברית יש כאן רמז לפתיחת התורה – בראשית – אותיות ברית אש (כמבואר בתקו"ז בכמה מקומות – בהקדמה ובתקונים ב, כב, כג ו-כח).

הערות לפרק ז

[עמוד 113] האמונה היא הקשר המהותי, הברית, שבין ישראל לה' – בפרק הקודם הוסבר כי ספירת היסוד, שפנימיותה מדת האמת (כדלקמן בפרק זה), היא כח הברית. בזהר (ח"ג רל, א) מתואר זוג – "איהו [הוא-הזכר-היסוד] אמת ואיהי [היא-הנקבה-המלכות] אמונה" (על דרך הביטוי בברכות קריאת שמע של ערבית – "אמת ואמונה"), ומבואר גם כי אין אמונה ללא ברית (ראה גם זח"ג קצח, ב ועוד). הרמז המספרי לכך הוא שברית (612) עולה ו פעמים אמונה (102), והוא גם הערך של אמונה "פנים ואחור" – א אמו אמונ אמונה אמונה מונה ונה נה ה.

[שם] בדיוק כפי שהגוף זקוק למחיה פיזית כדי לחיות, כך גם האמונה הטבעה בנשמת כל יהודי תובעת את מזונה הרוחני – חכמת התורה – כדי לשגשג – והדבר נכון במיוחד לגבי חידושי תורה הנובעים מנשמת משה רבינו (והתפשטותה שבכל דור ודור), בהיותו "רעיא מהימנא" – כמבואר בפנים.

[שם] בזמן שנדדו בני ישראל במדבר, המן שירד להם מן השמים וסיפק להם מזון רוחני, כמו גם מזון גשמי, ניתן להם בזכות משה רבינו – הופעת המלה "מן" לראשונה בתורה (שמות טז, טו) היא בביטוי "מן הוא" (שתרגומו באופן מילולי "מה הוא", או לפי פירוש אחר, "מזון הוא"), חילוף אותיות אמונה.

[שם] התענוג, כפי שהוא מתגלה בכתר, איננו תגובה לגירוי הבא ממקור חיצוני לנפש. אדרבה, זהו מקור של אנרגיה נפשית, כלומר, הוא לחלוחית המחיה את כל כוחות הנפש – עצם המושג חיים מקביל למושג התענוג, כפי שנדרש בחסידות על הפסוק "כי עמך מקור חיים" (תהלים לו, י) – "מקור כל התענוגים". הכח המחיה והמענג שייך ליסוד המים – "מים מצמיחים כל מיני תענוג" (תניא פ"א). בהקשר הרחב, אם התענוג שייך ליסוד המים הרי שהאמונה שייכת ליסוד הרוח והרצון שייך ליסוד האש (וראה מאמר "ברישי הורמנותא דמלכא" לרבי הלל מפאריטש זצ"ל וביאוריו).

[עמוד 115] בקבלה מדמים את הבינה לאמא – הקשר של בינה עם אמהות מתואר בפסוק: "כי אִם לבינה תקרא...". (משלי ב, ג) שחז"ל דרשו בו גם את הכתיב "כי אִם לבינה תקרא" (ברכות נז, א).

[שם] וכך, אף כי כל רגע של שמחה הוא תוצאה של שלב הישגי מסוים, הוא גם כולל ציפיה למשהו נוסף, ציפיה לשלב הבא – כך מוצאים שנשים רבות, זמן מה אחר שילדו, חפצות בילד נוסף, מבלי להתחשב בקשיי ההריון והלידה. האשה מטבעה מבינה שהשמחה שמביא עמו כל תינוק חדש היא ביטוי להמתקת הדינים בשורשם (ראה פ"ט, ביחס לשם הוי' בניקוד אלקים), ויש לה הרגשה של "מי שיש לו מנה רוצה מאתים" (ראה קהלת רבה א, יג; ג, י ועוד). המסר המעורב, סיפוק וחוסר סיפוק בו זמנית, מבלבל לעתים קרובות את בן הזוג. חוסר הסיפוק של האשה נגרם בגלל הרגשתה שהיא עדיין לא הגיעה לגמר תיקונה. הקבלה רואה בחוסר הסיפוק הזה את הסיבה לכך שספירת הבינה בהתפשטות, כלומר, שהיא מתרחבת בהתמדה (על ההקבלה בין ספירת הבינה לבין האות ה הראשונה של שם הוי' ב"ה הרומזת להתפשטות ראה בפרק ח).

העובדה שהאם נושאת מבטה לעתיד באופן מיידי גם מצילה אותה מלחוות את הסיפוק הנוכחי כהצלחתה שלה. חוית סיפוק כזו עלולה היתה לנתקה מאלוקות. דוגמה תנ"כית לכך יש בבצק שהוציאו עמם בני ישראל ממצרים, אשר לא הספיק להחמיץ ולתפוח (שמות יב, לט; ראה גם הגדה של פסח). אף שבני ישראל חשו סיפוק עצום מההתגברות על מצרים הדבר לא ניכר בהם וכך גם לא הזיק להם. במילים אחרות, הסיפוק לא התפּיח את גאווותם ולא הכניס בהם חזמץ של ישות ויצר הרע.

[עמוד 116] יחודים אלה – שהתפלה עוזרת לחולל אותם – האריז"ל לימדנו גם לקבל על עצמנו את מצות "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח) לפני תחילת התפילה (שער הגלגולים הקדמה לח). זהו רמז לכך שתכלית היחודים הנוצרים למעלה על ידי התפילה ליצור אחדות ואהבה בין נשמותינו כאן למטה. התכלית הסופית של כל תפילה מבוטאת אפוא עוד לפני שאנו מתחילים

להתפלל – "סוף מעשה במחשבה תחלה" (מתוך פיוט "לכה דודי", עפ"י ספר יצירה פ"א מ"ז: "נעוץ סופן בתחלתן").

[שם] **ידועים כ"כוונות"** – האריז"ל הסביר את הכוונות השונות במונחים של שכל, החסידות מתרגמת את לשונו השכלית של האריז"ל לשפה חוויתית וכך מעבירה מידע מהמח (השכלי) ללב (החוויתי והרגשי). דבר זה עצמו – שהמח מודיע ללב – הוא הצורה המושלמת של יחוד בתוך האדם. למעשה, חלק הגוף הקשור עם ספירת הדעת, כח היחוד, הוא החלק האחורי העליון של הצואר, המונח כחוליה מקשרת בין הראש (המח) והגוף (הלב).

[עמוד 117] **ניתן לדמיין את האהבה ככּוּטוּרִי מושך, הזורם מישות אחת לחברתה** – במכניקה הקדם-ניוטונית (ואפילו אצל ניוטון בעצמו) מתוארת המשיכה בין גופים כמצב של אהבה. הפיזיקה המודרנית קוראת למשיכה הזאת כח-המשיכה (גרוויטציה) ויש מי שעדיין מגדירה כפעולה ממרחק (כך האינטרפרטציה של לורנץ לעומת זו של אינשטיין). במובן מסוים יש לאהבה כח להימתח למרחקים ולחבר אפילו את אלה הנמצאים מרחק רב זה מזה.

[עמוד 118] **התורה מלמדת שאהבה זו לה' עולה בשלוש דרגות, כמתואר בפסוק: "ואהבת את הוי' אלהיך בכל לבבך, ובכל נפשך, ובכל מאדך"** – פסוק זה מכיל 39 האותיות – 3 פעמים **אהבה**. יש כאן דוגמה יפה לכך שהרמז המספרי מעיד על התוכן של הפסוק, שהרי הפסוק מתאר שלושה שלבים של אהבה. 39 הוא גם הערך המספרי של "הוי' אחד", שתי המילים המסיימות את הפסוק הקודם לפסוק זה – "שמע ישראל, הוי' אלהינו הוי' אחד" – רמז לכך שאהבה אמיתית לה' נובעת מההכרה באחדות המוחלטת של ה'. עוד רמזים בפסוק זה הובאו לעיל, בפרק ה'.

[שם] **בתוך חויה זו עצמה יש מדרגות שונות – יראת המלכות (פחד מפני ה' כמלך), יראת הרוממות (השתאות ופליאה מול גדולת אין סוף ברוך הוא) ויראת בשת (בושה מפני ה', כבושה בפני חכם גדול)** – ביתר פירוט ניתן למנות מדרגות של יראה כנגד אותיות שם הוי' ב"ה: יראת בשת נובעת מתפיסה ישירה של ה' כמו ראייה ממש, החוש המאפיין את תפיסת ספירת החכמה, והיא כנגד ה"י שבשם (**ירא בשת** הוא אותיות "**בראשית**", בסוד "ראשית חכמה"), וכן **בשת** אותיות **שבת**, היום בו מאירים מוחין דאבא). יראת הרוממות נובעת מהתבוננות והכרה שכלית, המאפיינות את ספירת הבינה, והיא כנגד ה' עילאה שבשם. חכמה ובינה הן "תרין ריעין דלא מתפרשין לעלמין" (ראה זהר ח"ב נו, א; ח"ג ד, א) ולפיכך, יראת בשת ויראת הרוממות שלובות זו בזו. יראת חטא היא פחד מפני התנתקות קשר האהבה עם ה' (ראה תניא פכ"ה), והיא כנגד ה"ז שבשם (שעיקרו חסד ואהבה – חויה רגשית של התקשרות). יראת המלכות היא פחד מפני מרידה במלכות, והיא כנגד ה' תתאה שבשם (ספירת המלכות). במבנה זה ה' עילאה ו"ה תתאה הן שיווי

המשקל שבהתבוננות ובעבודת ה' בין רוממות האל ושפלות האדם. למטה מכל מדרגות היראה הללו ניצבת יראת העונש, הפחד אודותיו מדובר בפנים, שאיננה שייכת כבר למדרגות הקדושה שבשם אלא לקליפת נגה שתחתיו.

ולסיכום:

יראת בשת	י
יראת הרוממות	ה
יראת חטא	ו
יראת המלך	ה
[קליפת נגה יראת עונש]	

[עמוד 119] הפחד, לעומת זאת, הוא חוויה רגשית, דוגמת החששות המתעוררים באדם מפני העונש שיגיע לו מלמעלה על פי דין — כמובן, הפחד אינו חייב לבטא דווקא מצב של יראת עונש, שאינה טהורה לחלוטין. קיימת גם חוית פחד טהורה של הלב, בנקודה הפנימית שלו, עד למדרגת "פחד יצחק" (בראשית לא, מב) שהיא כינוי להשי"ת. אצל המקובלים הראשונים נקראת ספירת הגבורה (מדתו של יצחק) "ספירת הפחד". כמו כן "גבורה" הוא שם הספירה היחיד שמשמש ככינוי לה' (כפי שהוזכר בפרק הקודם). הפחד בדרגתו העליונה כולל את כל הצחוק והשעשוע שעתידיים לבוא (כאשר גם מה שהיה מפחיד בעולם הזה יתהפך למצחיק ומשעשע) — "ושעשע יונק על חר פתן" (ישעיה יא, ח) — הכל בסוד "פחד יצחק", בהפיכת הפחד עצמו לצחוק (ראה גם ספר הנפש פ"ט, לב לדעת בסוף מאמר "פרק בעבודת ה").

[עמוד 120] ממילא, מתוך רגש כן של רחמים יש לנו תחושה שהמקבל אינו אלא ביטוי והתפשטות שלנו עצמנו — לכן הביטוי העממי לאמפתיה הוא שאדם 'נכנס לנעליו' של הזולת, שכן עיקר התפשטות האדם "לבר מגופא" (מחוץ לעצמו) היא ברגליו, ולכן בעזרתם הוא יכול להיכנס ממש למקומו של הזולת. עיקר הרחמים על הזולת הם ביחס לילדים, שהם התפשטות האדם, וב'רגליו' דווקא — "ברא כרעא דאבוה" (עירובין ע, ב) ו"עובר ירך אמו" (יבמות עח, א).

[שם] "וזכרת את הוי' אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל" — ורמז: הוא לך = יזמה.

[עמוד 121] ספירת הנצח מגלה את כח הנפש להעניק לילדינו (ולתלמידינו) — שהרי התלמידים קרויים גם בנים (ראה דברים ו, ז וברש"י עה"פ — "ושגנתם לבניך" אלו התלמידים")

ורבם קרוי אב (ראה מלכים-ב, יב – "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו") ועל כן נצח והוד נקראים גם "למודי הוי' [= אבי אבי]" (ישעיה נד, יג) – תלמידי ה'.

[שם] **שכן הירך (הימנית) היא הביטוי הגופני של ספירת הנצח, כדלקמן** – בפרטות, "איהו בנצח" ו"איהי בהוד" (שער הכוונות דרוש א דחנוכה, ובכ"ד, עפ"י תקו"ז יג): הבנים שייכים לירך הימנית של האב (שכנגד הנצח) והבנות לירך השמאלית שלו (שכנגד ההוד).

[עמוד 122] **חז"ל אמרו כי "חותמו של הקב"ה אמת". מכאן שבמדת האמת יש כח חיתום** – שרש האמת שברגש הוא ההנחה העצמית של החכמה שבנפש (אקסיומה), בסוד "יסוד אבא ארוך ומסתיים ביסוד ז"א" (עץ חיים שער הכללים פ"י, ובכ"ד). החכמה היא ראשית הגילוי בנפש, כח הפתיחה (בסוד לשון חז"ל "פתח רבי..."), ואילו היסוד הוא כח החתימה בנפש. אם כן, הקשר של יסוד אבא (האמת בשכל) ויסוד ז"א (האמת ברגש) הוא בסוד "הכל הולך אחר הפתיחה" (ביסוד אבא) ו"הכל הולך אחר החיתום" (ביסוד ז"א) – **"הכל אמת"** (העולה כמנין כל אותיות האלף-בית, כדלקמן).

[עמוד 123] **רגע מיצוי האמת בנפש מורגש כדחף הבא בשיאו של מרדף יצירתי, דחף המבקש לממש את מטרת המרדף** – הופעת דחף קדוש זה היא בסוד השם יוסף-יצחק – המשכה ליסוד (מדת יוסף) מהגבורה (מדת יצחק) – הפיכת הפחד של הגבורה לדחף של היסוד. בקדושה דחף זה הוא בסוד "ולא יכל יוסף [צדיק יסוד עולם] להתאפק" (בראשית מה, א), והוא "כח מאודי" בלתי נשלט של הנפש (הדחף של סוף ביאה) – ראה מאמר שני המאורות (למוהרי"א מהומיל זצ"ל) ח"ב סימן ד (בהוצאת קה"ת: לד, ב).

[שם] **תיאור כזה אנו מוצאים בדברי הנביא "מרחוק הוי' נראה לי"** – ורמז: "מרחוק הוי' נראה לי" עולה הוי' בריבוע (כאשר ראשי התיבות עולים ה פעמים הוי' והשאר עולה אהיה פעמים הוי'), ללמד כי יש כאן שלמות התגלות עצמות הוי' ב"ה.

[שם] **חוק הבריאה הוא שעצמות ה' מתגלה דוקא לאדם החש עצמו רחוק ממנו, ולא למי שחש עצמו קרוב** – אין הכוונה כאן לקירוב וריחוק באופן אובייקטיבי, כי בדיוק כשם שכל המספרים החיוביים (לא חשוב מה גדלו של כל אחד) מתאפסים בשוה לעומת האין סוף, כך כל אדם (לא חשוב כמה ירא-שמים וצדיק הוא) הוא רחוק לאין ערוך מהקב"ה האינסופי. אם כן, קירוב וריחוק האמורים כאן הם תחושות סובייקטיביות של האדם.

[עמוד 125] **אכן, בניגוד לכוחות הפנימיים-המודעים (ובעיקר ספירות המוח, חכמה בינה ודעת), המתלבשים ממש בתוך הכלי הגופני שלהם, הרי שהעל-מודע שורה בגולגולת,**

המשמשת לו משל, ואיננו מתלבש בתוכה – בפרטות אפשר להבחין בארבע מדרגות, פוחתות והולכות, של התלבשות: ההתלבשות המשמעותית ביותר היא של אור המוחין בכלי השכל (והתפשטותה בהתלבשות החושים באבריהם – ראייה בעינים, שמיעה באזנים, ריח בחטם, טעם בחיך ובלשון ומישוש בידיים וכו' – מתוך מרכז העצבים שבמוח). פחותה ממנה היא התלבשות המדות בלב (שהרי פעולת המדות מורגשת בדופק הלב – בהצטו, התרחבות הלב וכיו"ב – אך תוכן הרגש אינו מופיע בלב בצורה גלויה, אם לא למי שהוא חכם בעשרה מיני דפקים). בדרגה נמוכה עוד יותר מופיעות מדות הלב בגוף ובגפים (כמתואר לקמן). וההופעה הפחותה ביותר היא של הכתר העל־מודע בעצם הגולגולת הדוממת (על דרך גלגול הנשמה באבן, ה"י).

את ארבע המדרגות ניתן לכוון לאותיות שם הוי"ב"ה:

י – התלבשות המוחין בחומר המח, בסוד "חכמה מוחא" (כשהתלבשות החושים באבריהם היא המלכות של פרצוף אבא).

ה עילאה – התלבשות המדות בחומר הלב, בסוד "בינה לבא".

ז – התלבשות המדות בגוף ואגפיו.

ה תתאה – התלבשות הכתר בגולגולת, בסוד "כתר עליון איהו כתר מלכות" (כאשר הגולגולת מצד עצמה "לית לה מגרמה כלום", כתכונת המלכות).

[עמוד 126] **ספירת היסוד היא מקור היכולת של הנפש לבטא את עצמה, בעוד שבלעדיה היתה הנשמה נשאת מוצנעת וחסרת גילוי** – הקשר בין הכתר (בו שרש ה"צניעותא") והיסוד הוא בסוד המלה "מכתם" – שפירושה הפשוט הוא כתר ("ראשו כתם פז") וחז"ל (סוטה י, ב) דרשו אותה כמתארת את תיקון היסוד ש"מכתו תם" (היינו אבר התענוג, המגיע לשלמות דווקא על ידי ברית המילה המכה־החותכת אותו).

[שם] **"באשר דבר מלך שלטון" פירושו שמדת שלטונו של כל מנהיג נבחנת בשאלה עד כמה רחוק מגיע "דבר המלך" שלו** – כשראשית המלכות היא עצם העובדה שהמלך נקרא בשם מלך. זהו "דברו" הראשון, הפועל באופן עקיף לייסד את מלכותו. אחרי זה יכול המלך למשול על ידי שהוא מדבר ומצווה באופן ישיר.

הערות למבוא לחלק ג (שמותיו של הקב"ה)

[עמוד 135] **בחלק השלישי של הספר, נתבונן בשמותיו השונים של ה' המופיעים בתנ"ך ובספרי הקבלה** – "שם" הוא גם שמו של אחד משלושת בני נח (בראשית ה, לב), הרומז

שתפקידו היה לשמר ולקדש את השם האלוקי. כיום, צאצאיו של שם נקראים "שמיים", ומלה זו מזוהה בדרך כלל באופן בלעדי עם העם היהודי.

[שם] אבל, אין ביכולתנו לפנות אליו דרך הספירות, שאינן אלא תכונותיו הנאצלות ממנו. ובלשון חז"ל ביחס לתפלה: "מי כהוי' אלהינו בכל קראנו אליו" – 'אליו' ולא למדותיו [תכונותיו]" – פניה אל ה' בתפלה היא פעולת התקרבות אל ה', היכולה להעשות רק על ידי שמוותיו הפרטיים (ולא על ידי ספירותיות-תכונותיו). הספירות הן הכלי דרכו מרעיף ה' את נדיבותו על המציאות שלנו, הגשמית והרוחנית, ובמובן מסוים זו פעולה של התקרבות אל המציאות מצד ה'. הפרדה דומה אנו עושים ביחס לתפקיד הרופא. בעוד שתפילות לרפואה שלמה אנו יכולים להפנות רק לה' יתברך, הרי שכוח הריפוי האמיתי עשוי לעבור דרך הרופא. באופן כללי, העובדה שה' משפיע עלינו באמצעות מדה כזו או אחרת, כמו הספירות, או אדם צדיק, או רופא, מובילה אותנו למסקנה שבכל פעם שאנו מתחננים לה' שיושיט לנו את עזרתו, עלינו להכין כלי. כלומר, עלינו לנקוט פעולה מרצוננו הטוב כדי שלברכת ה' יהיה מקום שבו היא תוכל להתקיים. אך חשוב לדעת שכל עבודה זרה מתחילה בכך שמתייחסים בטעות אל האמצעי, אל הכלי, כאל "אלהים".

[שם] האריז"ל לימד את הכוונות הרוחניות והמשמעותיות הקבליות שבנוסח התפילות הקבועות, כפי שהן מבוססות על שמוותיו הקדושים של הקב"ה – ראה תניא אגה"ק כו: "...מצות תפלה שנתקנה על פי סודות הזהר ויחודים עליונים ליודעים כרשב"י וחביריו".

הערות לפרק ח

[עמוד 139] בשם העצם של הקב"ה, השם המתייחס אל מהותו יתברך – אם כי אין שם שיכול לבטא את מהותו של ה', שם הוי' ב"ה מרמז למהות ה', ומשום כך מתייחסים אליו כ"שם העצם", "שם המיוחד" ו"שם המפורש".

[שם] והנה, בחמשת חומשי תורה מופיע שם הוי' בדיוק 1820 פעם – ממצא זה נחשב לראשונה (ככל שידוע לנו), לפני כ-120 שנה, על ידי ר' פנחס הורוביץ ז"ל, מחבר הספר אהבת תורה, שחלק הארי שלו עוסק בתופעות מתמטיות הקשורות למספר זה. שם הספר "אהבת תורה" מעיד על כך שלפני עידן המחשב, ספירת מילה כדי להגיע אל מספר הפעמים בהם היא מופיעה בתורה היתה עבודה קשה היכולה להעשות רק מתוך אהבה עמוקה לענין. חז"ל מספרים (קידושין ל, א) שהתואר "סופר", כפי שניתן לעזרא הסופר (ראה נחמיה יב, לו) שייך למתמחים בספירת אותיות התורה (ראה גם לעיל פ"ו על הקשר בין "ספר" ו"מספר", וראה עוד מעין גנים ח"ג פרשת שמיני).

[שם] המשמעות השניה של השם היא כשם עצם ממש, המתייחס לעצמותו יתברך כפי שהיא מעל ומעבר לגבולות הבריאה – וראה פירוש האבן עזרא על הפסוק (ביחס לכפילות זו): "והנה השם הנכבד הכניסוהו במדות והוא שם העצם, וכבר הזכרתי... כי פעמים הוא שם התאר ופעמים מדה, והם שתיים".

[שם] כמובן, איננו מסוגלים להשיג את המשמעות של הדרגה הגבוהה יותר של שם העצם, זה שמעל ומעבר, שהרי כמו שהיא נעלית מהבריאה ככלל כך היא גם מעבר להשגתנו בפרט – עם זאת, לעתים מבואר כי שם הוי' דלעילא בא בהוראה של "היה הוה ויהיה כאחד ממש". זו הגדרה שהיא בעצמה למעלה מתפיסה, אך עדיין יש כאן תיאור משמעותי בשם הוי' ועל כן זו גופא רק המדרגה הנמוכה של שם הוי' דלעילא, שלאמיתו אין בו כל תיאור תוכני הנושק להשגתנו.

[והרחבה במושגי הקבלה והחסידות: שם הוי' דלתתא שייך לאור הקו הממלא כל עלמין ושם הוי' דלעילא שייך לאור הסובב כל עלמין שלפני הצמצום, כאשר "היה הוה ויהיה כאחד" הוא בסוד "קדמון" – מלכות דאור אין סוף שלפני הצמצום – שם ה' שיער בעצמו בכח כל מה שעתיד להיות בפועל, בעבר בהוה ובעתיד כאחד. בערכים אלו, בדרגת "אחד" שם הוי' מתפרש כהויה (ישות) האמיתית היחידה, ורק בדרגת "יחיד" אין שום פירוש לשם הוי' והוא שם העצם ממש.

דירוג זה של ארבעה פירושים-מדרגות בשם הוי' ב"ה (שהם בעצמם כנגד ארבע אותיות שם הוי' ב"ה) מסביר את הפסוק היחידי בתורה בו מופיע שם הוי' ב"ה במספר הופעותיו המרבי, ד פעמים: "על פי הוי' יחנו ועל פי הוי' יסעו את משמרת הוי' שמרו על פי הוי' ביד משה" (במדבר ט, כג). ורמזים בפסוק זה: מיקומי שמות הוי' בפסוק הם סימטריים (בסוד "יחנו", לשון חן, שמשמעו סימטריה בלשון הקדש) – 3, 7, 11, 15 מהתחלה ו-3, 7, 11, 15 מהסוף. 3 ו-7 הם כנגד עשר הספירות, המתחלקות ל-ג ראשונות ו-ז תחתונות, ו-11 ו-15 הם כנגד זה ויהי שבשם הוי' ב"ה (זה – יחודא תתאה; יה – יחודא עילאה) – הכל ביחד עולה לו, מספר מושלם העולה הן ו בריבוע והן ח במשולש, כשסכום המיקומים מהתחלה ומהסוף, פעמיים לו, הוא בסוד שם עב, וד"ל. שני זוגות המספרים הללו מופיעים בקבלה בכוננות דומות (המצרפות את סכום ריבועיהם) – ידוע בקבלה כי יה בריבוע ועוד זה בריבוע עולה שמו, ואילו ג בריבוע ועוד ז בריבוע עולה חן (בסוד מט"ט). אם כן, סכום ריבועי מיקומי ארבעת שמות הוי' ב"ה בפסוק עולה "הוי' אחד ושמו אחד" (זכריה יד, ט) – שמו חן (שהרי "הוי' אחד ו אחד" עולה חן)!

אמנם, בנ"ך יש פסוק אחד, הנאמר באליהו הנביא בבואו להר חורב, מקום מתן תורה, בו מופיע שם הוי' ה פעמים (כנגד ה חומשי תורה) – "ויאמר צא ועמדת בהר לפני הוי' והנה הוי' עבר ורוח גדולה

וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני הוי' לא ברוח הוי' ואחר הרוח רעש לא ברעש הוי' (מלכים א יט, יא; ובפסוק הבא: "ואחר הרעש אש לא באש הוי' ואחר האש קול דממה דקה [תמן אתי מלכא – שם, בקול דממה דקה, בא המלך, עצמות הוי' ב"ה]). זהו פסוק העוסק בהמוחשה גשמית של עצמות ה' ממש, ומתברר כי למעלה מארבע מדרגות שם הוי' ב"ה המופשטות והנעלמות (שכנגד נפש-רוח-נשמה-חיה) יש מדרגה (כנגד היחידה) בה מתגלה כי העצמות אינה מוגבלת בהגדרתה כנעלמת, ועיקר כחה הוא דווקא בגילוייה (בסוד "גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה"). המדרגה הנעלית הזאת מתגלית כ"עצמות ומהות בתוך גוף" (ראה שיחת אחש"פ תש"י וביאורה במאמר "וצדיק יסוד עולם" בספר לב לדעת), בבחינת "מאן 'פני האדן הוי' דא רבי שמעון בר יוחאי" (זהר ח"ב לה, א), בעם בני ישראל, אשר דווקא שמים הוא החוזר ה פעמים גם בפסוק מן התורה: "ואתנה את הלויים נתנים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל לעבד את עבדת בני ישראל באהל מועד ולכפר על בני ישראל ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקדש" (במדבר ה, יט – וראה רש"י על הפסוק כי הדבר מבטא את חביבות בני ישראל).

ורמז לסיכום: היחוד בשלושת הפסוקים שהובאו, כסדרם בתנ"ך, הוא הופעות של ה פעמים בני ישראל, ד פעמים הוי' ו-ה פעמים הוי', העולים בסך הכל נז (אל הוי', העולה גם נאו, וראה לקמן בהערות לפרק יא) בריבוע – שלמות המעידה על החיבור בין כל התופעות.]

[עמוד 140] גם שם זה, אף שהוא מתגלה בבריאה, שייך לעצמות ה', שרק הוא לבדו יכול להוות מציאות חדשה מאין ליש – ראה תניא אגרת הקדש כ:

...מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש הזה.

[עמוד 141] האות י ידועה בקבלה ובחסידות כ"נקודה מצוירת" – ורמז: נקודה מצוירת עולה בגימטריא ראשית, ואם כן "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" היינו "בנקודה מצוירת ברא וגו'". תרגום ירושלמי מתרגם את "בראשית" כ"בחוכמא" (בחכמה) – הנקודה המצוירת היא ספירת החכמה, כמבואר בפנים.

[שם] צורת האות ה מורכבת משלושה קווים, המייצגים את התפשטות נקודת ה"י בשלושת ממדי המרחב – אל האות ה מתייחסים בקבלה כמייצגת גוף תלת-ממדי המוקרן על שטח דו-ממדי. שני צדדיה הארוכים של ה"ה (הקו האנכי והקו האופקי, המחברים זה לזה) מונחים באותו מישור – הם הרוחב והאורך של האות. הרגל הקצרה שבצד שמאל, המנותקת משני הקווים האחרים, מייצגת ממד שלישי העובר 'בתוך' הדף, כביכול, ממד העומק. בתורת החסידות מבואר כי

רוחבה, אורכה ועומקה של האות ה מקבילים לשלושת אופני הביטוי (הנקראים גם שלושת לבושי הנפש): מחשבה, דיבור ומעשה. ליתר הרחבה, ראה בספר אותיות לשון הקדש, בפרק העוסק באות ה.

[שם] בקבלה, לאה אמנו, שילדה ששה בנים ובת אחת, מייצגת את דמות האם, כאשר את ה-ה השניה מדמים לבת שבמשפחה (הבאה אחרי ו בנים, כדינה אחרי ששת השבטים) – דינה רומזת ל"דינא דמלכותא דינא" (רמז לכך שהיא דינה לפני שנאנסה והיא נשאת דינה אחר שנאנסה, ללמד שתיקון המלכות הוא "כי נפלתי קמתי" ואין שום יאוש מכל נפילות המלכות, וד"ל).

[עמוד 142] בהקבלה זו של הספירות לאותיות שם הוי' הופיעו תשע ספירות, מחכמה עד מלכות, אך ספירת הכתר עדיין נעדרת – אם מונים את עשר הספירות מחכמה עד מלכות, כולל ספירת הדעת (במקום ספירת הכתר), הרי שהיא שרש האות ו – שרש ו המדות – כפי שהיא מכונה "מפתחא דכליל שית" (כנ"ל בפרק ו). לכן בקבלה הספירות חכמה-בינה-דעת מיוצגות על ידי האותיות יהו (כאשר ששת צירופי אותיות אלו מכוונים כנגד ו מדות הלב הנולדות מהמוח, כמבואר בארוכה בספר סוד ה' ליראיו ע' קב והלאה).

[שם] בקבלה ובחסידות נקרא "קוצו של י", או "נקודה פשוטה" – ופשיטות זו מופיעה בכל ממדי הכתר, שכל אחד מראשיו מופיע (גם) בצורה פשוטה – אמונה פשוטה, תענוג פשוט ורצון פשוט.

[שם] דהיינו, נקודה שאין לה שום ממדים מרחביים – במתמטיקה מוגדרת נקודה פשוטה כבעלת אפס ממדים. בחסידות – בעיקר במאמר שני המאורות לרבי אייזיק מהומיל צ"ל (מג, ב) – מבואר (בסוד הפסוק "מאין ואפס נחשבו לו") כי "אין" הוא כינוי לחיצוניות הכתר, פרצוף אריך אנפין, ו"אפס" הוא כינוי לפנימיות הכתר, פרצוף עתיק יומין. אם כן, אמיתת ענין הנקודה הפשוטה, בעלת אפס ממדים, שייכת לפנימיות הכתר.

[שם] שהיא מעל ומעבר למציאות המדודה והגלויה – נקודה פשוטה, חסרת ממדים, אינה יכולה להתלבש כלל במציאות המוגדרת בממדיה (אלא רק לשרות על גבה, כ"סובב כל עלמין" בכל מקום, ללא זיקה פנימית למקום מוגדר). לכן, כממוצע בין המציאות המוגדרת והמצוירת לבין הנקודה הפשוטה, נדרשת הנקודה המצוירת של החכמה. נקודה זו, שיש לה כבר ציור וממדים, היא "נקודה דנעיץ" (נקודה נעוצה) בתוך המציאות כולה (בעוד הכתר נותר כ"נקודה דלא נעיץ"). רק דרך הנקודה המצוירת, המהווה כלי לנקודה הפשוטה (כמתבטא בכך שחלק בלתי נפרד מהאות י הוא הקוץ שבראשה), יכולה להופיע בתוך המציאות גם הנקודה הפשוטה. על כך מובא בהגהה לפרק לה בתניא (בשם הרב המגיד ממעזריטש):

ובאשר שמעתי ממורי ע"ה פי' וטעם למ"ש בע"ח שאור א"ס ב"ה אינו מתייחד אפי' בעולם האצילות אלא ע"י התלבשותו תחלה בספי' חכמה והיינו משום שא"ס ב"ה הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרגת החכמה וכו'.

[עמוד 143] כך, לדוגמה, כתיבת כל אות מתחילה מציור האות י, היא הנקודה הנוצרת עם המגע הראשון של הדין בדף – אות זו היא האות הגולמית ביותר והיא חומר הגלם של כל שאר האותיות (והרמז: גלם עולה חכמה). כך, אחד המבנים המקבילים לשם הוי' הוא חמר-צורה-פועל-תכלית (ראה לקוטי הגר"א בסוף פירושו לס"י; ספר הנפש פי"ד הערה א), כשהי' מקבילה לחומר ההיולי (היולי עולה אין, בסוד "והחכמה מאין תמצא").

[שם] השלד הוא יסוד גוף האדם, התומך בכל שאר המערכות הפיזיולוגיות – מערכת השרירים, מערכת מחזור הדם, מערכת העצבים וכו' – המרובדות על גבו – המלה "עצם" מתפרשת גם כעצמיות, ולעניינו, היינו הגרעין של הווית האדם. זו עומק הקבלה זו, של העצם לחכמה, כאשר לפיה מתקבלת הקבלה בין הי', האות העצמית ב"שם העצם" של ה', שם הוי' ב"ה, לבין עצמות גוף האדם.

[עמוד 145] כשבפרט "בשמי" היינו כללות האצילות, בה המציאות כולה אינה אלא שמותיו של הקב"ה – בלשון הזהר (בכ"ד, וראה לדוגמה ח"ב רלב, א) נקראות כל הספירות דאצילות "רזא דשמי" (סוד שמו). בשרש העליון, ה"שמי" של עולם האצילות הוא על שם שרשו ברדל"א, שגם הוא גילוי של "שמי" העליון – מלכות דאדם קדמון (ועד לשרש המלכות במלכות דאין סוף). לפי זה, "הנקרא בשמי" רומז לקריאת-המשכת כל הספירות ממלכות דא"ק (על דרך "קורא הדורות מראש" מהמחשבה הקדומה דא"ק), וד"ל.

[שם] אף כי בדרך כלל המלה "עולם" מעלה בדמיון תמונות של מרחב פיזי עם עצמים ויצורים המאכלסים אותו, בקבלה, ארבעת העולמות מתייחסים בראש וראשונה למצבי מודעות – בהקשר מצומצם ומדויק יותר, ארבעת העולמות עצמם מכונים ארבעה 'מחצבים' (כרמז גם בהמשך פרק זה) – עולם האצילות הוא "מחצב הספירות", עולם הבריאה הוא "מחצב הנשמות", עולם היצירה הוא "מחצב המלאכים" ועולם העשיה הוא "מחצב העולמות" (או "מחצב החשך"). לפי הקבלה זו, עצם השימוש במושג "עולמות" מתייחס בפרט לממד העשיה שבכל עולם, או, במושגי הספירות, לספירת המלכות שבכל עולם (המקבילה לעולם העשיה שבתוך עולם זה עצמו).

דבר זה מתקשר לרמז בראשי התיבות של ארבעת העולמות, היוצרים את המלה אבי"ע – לשון הבעה. כלומר, כל ענין העולמות היא הבעת ה' את עצמו באופנים שונים. כל הבעה וגילוי שייכים

לספירת המלכות (עליה נאמר "מלכות פה"), המכונה גם "עלמא דאתגליא", ותכלית הבעת ה' את עצמו היא "והיה הוי' למלך על כל הארץ" (זכריה יד, ט). על פי מה שהתבאר בפנים שכל העולמות הם רמות שונות של מודעות – מבטול במציאות בעולם האצילות ועד למציאות פרטית בעולם העשייה – עולה כי כל הבעה נכונה (הן הבעת ה' את עצמו, והן הבעת "צדיקים דומים לבוראם" את עצמם) מתחילה מבטול במציאות ומגיעה עד לביטוי האני. כשם שבארבע רמות התורה, הפרד"ס (פשט-רמז-דרש-סוד), בלא הסוד נשאר הכל בפירוד (פר"ד בלבד), כך גם בעולמות ב"ע, בלי הבטול במציאות של האצילות נשאר הדבור כ"לבוש נפרד" (כפי שהוא מכונה לעתים, בניגוד למחשבה) שאינו מביע באמת את ה'. רק כאשר יש שלמות של אבי"ע זו הבעה שיש בה נביעה משרש המעין הבטל בעולם האצילות.

בתנ"ך מופיעה פעמיים המלה "אביעה" (הלשון הקרובה ביותר ל"אביע"). הראשונה בפסוק "אביעה חידות מני קדם" (תהלים עח, ב). פסוק זה רומז לכך שהעולמות – המכונים כאן "חידות", מלשון יחוד ואחדות – נובעים כולם "מני קדם", מפיו של אדם קדמון, קוצו של י ביחס לארבעת העולמות. הפעם השנייה היא בפסוק: "הנה אביעה לכם רוחי" (משלי א, כג). על פסוק זה כותב המלבי"ם "שרוח החכמה תהיה כמעין הנובע בלבם ותלמדם את חקיה ואמתיותיה", בצירוף לשון נביעה ללשון ההבעה שיש כאן על פי כל המפרשים.

והנה, "אביעה חידות מני קדם" ו"הנה אביעה לכם רוחי" עולה יחד ב פעמים תורה (היינו שזה ממוצע כל ביטוי), רמז מובהק לכך שהפסוק הראשון הוא בסוד תורה שבכתב והפסוק השני הוא בסוד תורה שבעל פה הנובעת מלב האדם (כדברי המלבי"ם הנ"ל) – הכל מדרכי הבעת ה' את עצמו בעולמות שברא.

[שם] בכל עולם או מצב מודעות קיימים כל פרטי המציאות, במקביל למוכר לנו מעולם העשייה התחתון, אך במדרגה אחרת לגמרי – כפי שמרבה לבאר, בכל כתביו, רבי אייזיק מהומיל זצ"ל. בפרטות, מבאר רבי אייזיק כי כל הפרטים שבכל עולם נמצאים דווקא במלכות שבו, והדברים מתאימים עם המבואר בהערה הקודמת – עיי"ש ודוק.

[שם] כאשר כל קומה של בטול עצמי יכולה לכלול בתוכה אין סוף עולמות – אין סוף זוויות אפשריות על אותה המציאות – כמו שבעולמנו שלנו "כשם שאין פרצופיהם שוין זה לזה כך אין דעתם שוין זה לזה" (תנחומא פינחס י) וממילא בתוך אותו עולם מתקיימות אין-ספור השקפות. תפיסה זו לגבי ריבוי עולמות מתאימה לתאר את פירוש העולמות המקבילים למימצאי המכניקה הקוונטית. בפירוש זה אין מקום לרמות שונות של מציאות, השונות במהותן ובאיכותן זו מזו, אלא רק ריבוי עולמות – בלי דירוג מהותי ביניהם. לשון אחרת, אין זו תפיסת עולמות אנכית,

אלא תפיסת עולמות רוחבית. כמוכן, גם בתוך החלוקה האנכית של ארבעת העולמות אבי"ע קיים פירוט פנימי אנכי (ולא רק ריבוי דעות־עולמות אין סופי לרוחב), שהרי לא ראי הבטול שבפרצוף אבא (ספירת החכמה) דאצילות כראי הבטול שבפרצוף אמא (ספירת הבינה) דאצילות וכיו"ב. הבדל זה הוא גם ההבדל בין מושגי ה"עגולים" וה"יושר" שבכתבי האריז"ל (ראה בספר מבוא לקבלת האריז"ל סימן א פ"ו) – העיגולים (השייכים לחכמת הטבע־הטבעות) כוללים בשוה את כל העולמות שבתוכם ואילו היושר (השייך לחכמת הנפש של "אדם ישר") יוצר דירוג אנכי.

[עמוד 146] **כאן המודעות יכולה לתפוס את עצמה כישות ברורה ונבדלת עם הוויה משל עצמה. בעולם העשיה קיימת כבר מציאות פרטית – על יסוד מה שנתבאר בפנים ביחס לכללות מציאות העולמות, ניתן לבאר השתלשלות זאת גם ביחס לכללות נשמות ישראל: בעולם האצילות נשמות ישראל כולן מאוחדות בשרשן, במלכות דאצילות, והן מכונות "שכינה" (בעומק רומזת המלה שכינה לגילוי הג"ר במלכות, שהרי היא אותיות שכן יה – שכן היינו גילוי שע נהורין של הכתר וייה רומזים לחכמה ובינה, בפרט נעשה גילוי זה ביום השבת, בת הזוג של כנסת ישראל, שבבחינת "אשת חיל עטרת בעלה" ביחס לעם ישראל, בעלותה מהמלכות לבינה, לחכמה ובמנחה דשבת, רעוא דרעוין, אף לכתר; בתקוני הזהר מפורש כי שכינה היינו סכום כל הריבועים מ"א עד י'). בעולם הבריאה נשמות ישראל (ששרשן במחצב הנשמות שבבריאה, כנ"ל) נכללות בסוד הגוף העליון עליו נאמר "אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף" (בממות סג, ב). "גוף" זה הוא רחם האם, כלי הנשמות, הבינה (שהיא שרש הכלים, ה"גרמוהי", כנודע) עליה נאמר "אמא מקננא בכורסיא [בעולם הכסא, עולם הבריאה]" (תקו"ז ו). ביצירה, עולם הכלל, מופיעות הנשמות כ"כלל ישראל" (ב"מצות אהבת ישראל" בדרך מצותיך מבוארות שתי מדרגות של אהבת ישראל – הנמוכה באה מתוך התייחסות לעם ישראל ככלל אחד מרובה איברים, "כלל ישראל" שביצירה, והגבוהה יותר מתוך תפיסת הכלל הזה כפי שהוא בתוך רחם האם, ה"גוף" שבבריאה; וראה בזה גם בספר כלל גדול בתורה ביאורים ט"י. לפי זה יש לבאר כאן כי "עד שיכלו כל הנשמות שבגוף" היינו עד שכל הנשמות הפרטיות שבעשיה יגיעו לכלות הנפש באהבת ישראל, בחזרה אל הכלל שביצירה ולאחר מכן בחזרה אל הגוף העליון שבבריאה). בעולם העשיה, הוא עולם הפרט, מופיעה כל נשמה בפני עצמה כ"נדח" מהכלל הגדול (בסוד "אף עשיתיו" הנפרד, בתחלה, מהעולמות שמעליו, כנ"ל). אכן, מובטחים אנו כי "לבלתי ידח ממנו נדח" (שמואל'ב יד, יז) ובסוף יעלו כל הנשמות הנדחות להכלל בכלל ויחזרו אל הגוף העליון להתעצם עם השכינה. ורמז בכל זה: שכינה גוף כלל ישראל נדח עולים 1157 – יג פעמים גוף, בסוד גוף אחד.**

[עמוד 147] **בחסידות מוסבר לעומק דימוי כסא הכבוד ופעולת הישיבה לספירת הבינה ופעולת ההבנה שלה, והדבר מתואר כ"ישוב הדעת"** – תפילת שחרית היא למעשה סיור של מודעות, המוביל את המתפלל דרך כל ארבעת העולמות. בקריאת שמע מצוי המתפלל בעולם הבריאה וזו אחת הסיבות לכך שבדרך כלל נוהגים לשבת בעת אמירתה. בנוסף, קריאת שמע מתחילה במלה "שמע". שמיעה היא החוש הגשמי הקשור עם ספירת הבינה ויכולת הנפש להפנים מסרים (וכנ"ל בפרק 1).

[עמוד 148] **הרבה ממצוות התורה מתמקדות בתיקון עולם העשיה** – "המעשה [תודעה ממוקדת בעולם העשיה ותיקונו] הוא העיקר" (עפ"י אבות פ"א מי"ז), כפי שהרבה להדגיש בדורנו הרבי מליובאוויטש.

[שם] **דוגמה מובהקת לכך היא מצות טהרת המשפחה המתמקדת במחזור האשה והופכת אותו להתקדמות ספיראלית** – האשה מבטאת את ספירת המלכות, המקבילה במבנה העולמות לעולם העשיה המחזורי, כמבואר כאן בפנים. ורמז: **מחזור האשה** עולה בגימטריא כמו הביטוי המתאר את תכליתו, "והיו לבשר אחד" (בראשית ב, כד), העולה גם יחד פעמים הוי', וד"ל.

[עמוד 149] **רוב רובם של האנשים אינם מסוגלים להשיג באמת ובפנימיות את התודעה של העולמות הגבוהים** – בהסבירו זאת, ציטט מורנו הבעל שם טוב (כתר שם טוב, הוצאת קה"ת, אות ד) את לשון הגמרא "הרבה עשו כרבי שמעון בר יוחאי, ולא עלתה בידן" (ברכות לה, ב). הבעל שם טוב הסביר שלא זו בלבד שהם לא הצליחו להשיג את המדרגה הגבוהה יותר, שלא התאימה להם, אלא שכתוצאה מכך הם גם לא נתנו את לבם למקומם האמיתי ולחלק שהוטל עליהם לתקן ובכך יצאו קרחים מכאן ומכאן.

[עמוד 150] **החסידות גילתה כי "יהודי פשוט קשור לפשיטות העצמות" של הבורא בכבודו ובעצמו** – יהודי פשוט חדור אמונה פשוטה, ובכך הוא מתקן את חטא האכילה מעץ הדעת טוב ורע של אדם הראשון – אכילה שהכניסה בתודעה האנושית ערמומיות והתחכמות שהם היפך הפשטות – ומחזיר את האדם לתודעת עץ החיים. והרמז: **יהודי פשוט אמונה פשוטה עולה עץ הדעת טוב ורע** (כאשר ממוצע ארבע התיבות של כל אחד משני הביטויים עולה עץ החיים).

[שם] **ואכן, יש שויון מספרי בין הביטויים המתארים יהודים אלו: צדיק יסוד עולם = יודע ספר = חסיד שמח = יהודי פשוט, כולם שקולים בשקל הקודש** – על מנת שיוכלו לזכות לשויון זה של מדרגות כל היהודים, העולה 430, נזקקו ל"ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה" (שמות יב, מ).

[עמוד 152] הראשון, והשכיח ביותר (החוזר כמעט בכל 1820 הופעות שם הוי' בתורה), הוא כשאותיות הוי' באות עם סימני התנועה של השם הקדוש אֲדֹנָי – יְהוָה (באותיות הגרוניות, אחה"ע, השוא נהפך לחטף) – שלא כמו ה־א של שם אדנות המנוקדת בחטף-פתח, ה־י של שם הוי' מנוקדת בשבא (בספרי הדקדוק נוהגים לכתוב שוא, ב־ו, אך בתיקוני זהר מופיע שבא, ב־ב, ומבואר כי הוא אותיות באש) מסיבה דקדוקית – החטף-פתח אינו שייך תמיד לצורת השם הזאת, אלא רק בגלל האות א, בעוד שתחת אותיות אחרות יבוא בצורה זו שבא בלבד.

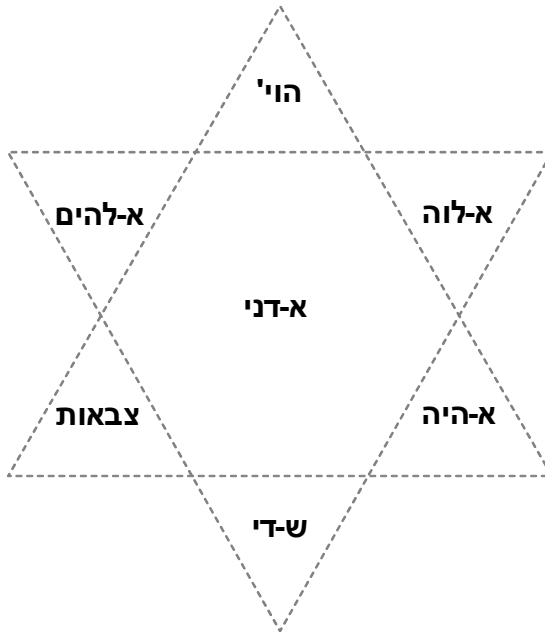
על פי סוד, גם לניקוד יש ערך מספרי. כל סימני הניקוד מורכבים מקוים ונקודות. ערכו של כל קו, הדומה לאות ו, הוא 6, וערכה של כל נקודה, הדומה לאות י, הוא 10. כך, הניקוד שבא חולם קמץ – שסימנו שחק, בסוד הפסוק "כי מי בשחק יערך להוי'" (תהלים פט, ז) וכן דרשוהו על הפסוק "כי בי חשק ואפלטוהו אשגבהו כי ידע שמיי" (שם צא, יד; וראה גם לקו"מ סו כי כללות סוד הניקוד הוא ענין החשק בנפש) – עולה 46 (= 20 + 10 = 16), ואם כן שם הוי' בניקוד זה עולה עב (26 + 46). זהו אחד משלושת סודות שם עב – שם הוי' במילוי יוד הי ויו הי (כדלקמן), אחורי שם הוי' (י יה יהו י הוה) ושם הוי' בניקוד זה. ג פעמים עב (חסד) עולה ריו (גבורה), בסוד עב שמותיו של ה' (היוצאים משלושת הפסוקים "ויסע..." "ויבא..." "ויט...") שלפני קריעת ים סוף ושירת הים) שבהם ריו אותיות, כנודע (ראה רש"י סוכה מה, א ד"ה "אני והו").

[עמוד 153] ההיגוי השני של שם הוי' בתורה נדיר יותר, כאשר מנקדים את השם כמו את שם אֱלֹהִים – יְהוָה – כפי שיתבאר בפרק הבא, כאן עולה ניקוד השם ע, כמנין יין, והשם עם הניקוד עולה "סוד הוי'" (כאשר סוד פעמים הוי' הוא 1820 – מנין הופעות שם הוי' בתורה, כנ"ל).

[שם] חישוב מהיר ילמד כי בגלל אפשרויות שונות אלו אפשר למלא את שם הוי' להתמלא ב־כֹּז דרכים שונות – כפי שכתוב בפנים, סך כל 27 המילויים האפשריים עולה 1521. אך מתוך 27 הערכים יש רק 13 ערכים יחודיים, העולים סך הכל 724. סכום ארבעת המילויים החשובים ביותר – 72, 63, 45, ו־52 (עב, סג, מה, בן) – הוא 232. שם מה (העולה 45) הוא המיוחד בין ארבעת המילויים הללו, משום שהוא נחשב כמי שפועל לתיקון המציאות, ולכן הוא נקרא "אורח אצילות" (הקדמת תיקוני הזהר). כל המספרים שהוזכרו – 45, 232, 724, 1521 – עולים יחד 2522, סכום השווה ל־97 כפול 26 (מספרים אלו מורכבים בעצמם מ־מה שמות – 45 הוא שם אחד, 232 הוא 4 שמות, 724 הוא 13 שמות ו־1521 הוא 27 שמות – לפי חלוקת אדם, וד"ל). 26 הוא, כמובן, הערך המספרי של שם הוי' ב"ה, בעוד 97 הוא חיבור שני המילויים מה רב־ן, החיבור המרכזי בתהליך תיקון העולם. זו דוגמה יפה נוספת של רמז המעיד על עצמו (תכונה הנקראת "יחס עצמי").

הערות לפרק ט

[עמוד 159] ואם נכתבו אסור למוחקם (או אפילו למחוק אות אחת מהם, או להתייחס אליהם בצורה חסרת כבוד) – ראוי להעיר כי הרמב"ם מונה (הלכות יסודי התורה פ"ו ה"ב, על פי גירסת הלח"מ) שבעה שמות שאינם נמחקים – אֱלֹהִים, הוֹי, אֱהִיָּה, צְבָאוֹת, שִׁדִּי, אֲדֹנָי. ברמב"ם, כספר הלכה נגלית בלבד, מתמקד הכל רק בִּזְמַדוֹת התחתונות (כאשר שם אֱלֹהִים מחליף את שם אֱלִי בחדסד, ושם אֱהִיָּה – המורה על חיים נצחיים ועל נצחון הקדושה בגאולת מצרים, והוא השם שהתגלה למשה רבינו, שמדתו נצה – מכוון כנגד הנצה), אותן ניתן להציג כמגן דוד, בסוד ו הקצוות המקיפים את המלכות ("היכל הקדש באמצע"):

בציור זה, הקדקוד העליון הוא שם העצם, שם הוֹי ב"ה, וכל השמות הללו יחד עולים ג פעמים הוֹי במשולש (סכום כל המספרים מֵא עד כו, העולה אנכי פעמים אחד), וגם כל משולש במגן דוד מתחלק בשם הוֹי (הוֹי אֱהִיָּה צְבָאוֹת עולה אֱהִיָּה פעמים הוֹי וְאֱלֹהִים שִׁדִּי עולה טוב פעמים הוֹי).

[שם] אמנם, בכל התנ"ך מופיעה מילה זו כשמו של הקב"ה רק שלש פעמים, כולן בפסוק אחד תוך כדי דוֹהֵשִׁיחַ המתנהל בין הקב"ה למשה במעמד הסנה הבוער – ורמז: אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה עולה 543 – היפוך הספרות של שם משה (345). משה אף קרא לבנו בכורו גרשם (543), ברוח

הקדש, על שם השם, המשקף את שורש נשמתו, שעתיד להתגלות אליו. זו אחת הדוגמאות העיקריות בתורה לקשרים משמעותיים המתגלים על ידי היפוך ספרות. ודוגמאות נאות נוספות: **אור (207) שבת (702), רחל (238) ארץ ישראל (832).**

[עמוד 160] לפי זה, "אהיה אשר אהיה" מתפרש כך: אני אהיה-אתגלה בעולם באמצעות לידתו של ישראל עמי לתוך העולם בגאולתו ממצרים, כי המהות שלי היא היא מהותם של בני ולידתם היא לידתי – עוד ניתן לפרש, באופן אחר, כי שלוש הופעות שם א־היה בתורה רומזות ל'שלוש לידות' – שלושה שלבים שונים של לידת העם – הקיימות גם בחיי אדם פרטי: לידת הגוף, נישואין (שהם כירידה חוזרת של הנשמה לתוך העולם, "נחית דרגה נסיב איתתא"), התקשרות לצדיק (ראה לוח "היום יום" ל שבת). וכך, "אהיה אשר אהיה" היינו לידת עם ישראל כעם ואף נישואיו לה' ("לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה") ואילו "אהיה שלחני אליכם" היינו לידת ההתקשרות של העם למשה רבינו (עליו נאמר "שלחני").

הערות לפרק י

[עמוד 171] "אבא שאול אומר: אדמה לו, מה הוא רחום וחנון אף את תהא רחום וחנון..." – הרמב"ם, בצטטו את דברי חז"ל אלו, מונה (הלכות דעות פ"א ה"ו) עוד שמונה מדות/כינויים של ה' שאנו מצווים להטמיע בתוך חיינו: קדוש, ארך־אפים, רבי־חסד, צדיק, ישר, תמים, גבור וחזק. בפנים מבואר כיצד מקבילות יג מדות הרחמים לספירות, וכך ניתן להקביל גם את עשר המדות שמנה הרמב"ם לעשר הספירות:

כתר

קדוש

חכמה בינה

רחום וחנון

חסד גבורה

רב חסד גבור

תפארת

ישר

נצח הוד

חזק תמים

יסוד

צדיק

מלכות

ארך אפים

ניתן לשים לב לכך שמזדת ארך-אפים, האופיינית למלך המתוקן, מופיעה כאן כמקבילה לספירת המלכות, בעוד שבהקבלת יג מדות הרחמים לספירות היא מקבילה לספירת הדעת. אכן, מבואר בקבלה שלעתים קרובות משקפת ספירת המלכות את ספירת הדעת, בסוד הפה ("מלכות פה" אך "דעת גניז בפומא") הממוקם בין הראש (היכולות השכליות) לגוף (מדות הרגש), כתכונת ספירת הדעת המחברת בין המוחין למדות.

[שם] גם בגמרא קוראים לה' בצורה הארמית של כינוי זה, "רחמנא" – כינוי זה מחבר בין ה' לבין התורה (שהרי פעמים רבות "רחמנא אמר" הוא הקדמה לציטוט של פסוק וכדו') – "אורייתא וקוב"ה כולא חד" (ראה זהר ח"ג עג, א; ראה גם תניא בכ"מ – בהקדמה, פ"ד, פכ"ג ועוד).

[עמוד 174] כפי שמסבירים מפרשי התורה, רחמים מתעוררים כאשר רואים מישהו בצרה וחנינה מתעוררת כאשר שומעים מישהו הזועק מתוך מצוקה – יחס זה מוצא ביטוי בלשון הנביאים: בספר יחזקאל חוזר כמה פעמים, בהטיות קלות, הניב "תחוס עיני" (ה, יא; ז, ד; ז, ט; ח, יח;

ט, י; כ, ז), ואילו הנביא ישעיה אומר (ל, יט) "חנון יחנך לקול זעקך" (וראה גם שמות כב, כו ותהלים כז, ז; ל, יא).

[שם] שעל פי ספר הזהר וכתבי האריז"ל כולל שתיים מייג מדות הרחמים – על פי שיטת האריז"ל, שני שמות הו' נחשבים מעל יג המדות. אז ממלאים את שתי המדות החסרות על ידי חלוקת המדות בעלות שתי המילים ושלוש המילים – "ארך אפים" ו"נוצר חסד לאלפים" – לארבע מדות: 1. "ארך", 2. "אפים", 3. "נוצר חסד", 4. "לאלפים".

כאשר משרטטים לפי האריז"ל ל הזהר את ההקבלה בין יג המדות לבין הספירות, מתחילים מהראש התחתון של הכתר – "רישא דאריך" (בעוד ששני שמות הו' רומזים לשני ראשי הכתר הגבוהים יותר) – וכל אחת מהספירות דעת ותפארת מתחלקת לשתי מדות.

[עמוד 175] "אפים" היא גם צורת הרבים של "אף", במובן של כעס וחרון אף (או, באופן פיזי, צורת הרבים של איבר האף בפני האדם) – הפירוש המילולי של "ארך אפים" הוא ארוך אף. רבי אברהם אבן עזרא מבאר (בפירושו הקצר על הפסוק) כי כיון שהכעס מוצא את פורקנו דרך אפו של אדם (ראה גם רש"י לדברים כט, יט), אזי ככל שאפו של אדם ארוך יותר, כך הוא מועד פחות להוציא את כעסו החוצה. כך, האף הארוך, האופייני ליהודים, מבטא את סבלנותו האין סופית של הקב"ה. עוד כותב הראב"ע שם כי אדם עם אף ארוך הוא היפוכו של מי שיש לו אף קצר, ה"קצר אפים" שחמתו מהירה להתפרץ ומתוך כך מהלכיו שגויים (ראה משלי יד, יז: "קצר אפים יעשה אולת"), וממילא הוא זה שיכול לתקנו ולהמתיקו.

[שם] אך בכל זאת, בסופו של דבר, הצד הימני עוטר את השמאל ומעניק לו הקשר כולל של טוב ואחדות – החויה הכללית היא סבלנות של "ארך אפים" – בעומק יותר, תורת החסידות מסבירה כי הצד הימני והשמאלי של הדעת מתבטאים, בהמשך ההשתלשלות, בנפש האלוקית ובנפש הבהמית. הצד השמאלי של הדעת רגיש לסכנה. תפקידו הראשון הוא להרתיע אדם – החל מגיל הינקות – ממה שעלול להזיק לו. כיון שהצד השמאלי יורד עמוק לתוך המציאות הוא מועד ליפול תחת השפעת הקליפות הטמאות. כך, לדוגמה, הרעב של התינוק ובכיו בבקשת מזון, שבינקותו מצילים אותו ממייתת רעב, הופכים בסופו של דבר לתאות אכילה שאינה תלויה ברעב. הצד הימני, המתפתח מאוחר יותר בחיים, על ידי לימוד התורה (שבשלמותה, היא שמו של ה' אחד), עומד מול משימת האיחוד מחדש של צד שמאל עם מקורו הראשון באלוקות, וביחוד, ברצון ובתכלית האלוקית שיעד ה' לחיי אותו אדם.

[שם] האמת כמימוש והגשמה היא תכונת היסוד, אך כאן האמת מקבילה לספירת הגבורה, מדת הדין – ביחס למובן זה של האמת מתאר המדרש את העימות בין החסד והאמת על

בריאת האדם – "חסד אמר יברא... אמת אמרה אל יברא..." (בראשית רבה ה, ה). אמת כזו גוזרת דין חמור על העולם. ובכלל, המזדה המנוגדת לחסד והמתעמתת עמו בכל מקום היא מדת הגבורה, ולכן כאן ראוי לשייך אליה את תכונת האמת. אכן, בסופו של דבר החסד והאמת משלימים זה את זה – **חסד ואמת עולה חתן וכלה** (כאשר "בנין הזכר מן החסדים" ו"בנין הנוקבא מן הגבורות"), וראה עוד יין משמח ח"א שער ד בתורה "חסד ואמת".

[עמוד 176] **על מהות העון לומדים מהפסוק "אשרי אדם לא יחשב הוי' לו עון". מורנו הבעל שם טוב מסביר** – בפירוש זה מתפרשת המלה "יחשב" לשני כיוונים – הן ביחס לאי-המחשבה על ה' ("לא יחשב הוי'") והן ביחס להחשבת דבר זה כעון ("אשרי אדם אשר... יחשב... לו עון"). לפי זה, עצם החשבת העון ממלאת את המחשבה – שהתרוקנה ממחשבת אלקות – ובכך שומרת מפני ואקום שלילי המזמין אליו כל מיני מרעין בישין (בסוד "והבור רק אין בו מים" – מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו").

הערות לפרק יא

[עמוד 181] **כפי שהספירות חכמה ובינה באות תמיד יחד, כך גם הברק והרעם** – ורמז: **ברק רעם** עולה **ברית**. הברית שייכת במבנה זה לקשת שבספירת היסוד, ורמז זה מלמד על שורש היסוד בדעת (הנעדרת מפרצוף זה). כשמוסיפים את המלה קשת גם בדעת עולה הכל – **חשך ברק רעם קשת מים אש רוח הר בקעה קשת אבן** – י פעמים משיח.

[שם] **על הרעם נאמר "רעם גבורתו מי יתבונן?"** – הקשר בין הבינה והגבורה העולה מפסוק זה הוא בסוד הפסוק "אני בינה לי גבורה" (משלי ח, יד), אותו מפרש האריז"ל (לא רק על השתלשלות הגבורה מספירת הבינה, אלא גם) על התלבשות הגבורה של הכתר – גבורה דאריך – בפרצוף אמא, שעל כן נדרשת ההתבוננות ב"רעם גבורתו" המופיע בבינה, וד"ל.

ורמז: [ו]רעם **גבורתו מי יתבונן** עולה 1495, סך כל אותיות האלף-בית, מ"א עד ת. בשער היחוד והאמונה בתניא מבואר כי האותיות הן הכלים, ששרשם בבינה, והתחלקותן (במחשבה ובדיבור) היא בכחה הגבורות. ה"ז של "זרעם וגו'" היא על דרך ה"ז בפסוק **"ואתה מחיה את כלם"** (נחמיה ט, ו) – המשכת חיות לאותיות מ"א עד ת המתחלקות על ידי ה מוצאות הפה (כמבואר בתניא שם פ"ב).

[עמוד 183] **כמו המילה "נאו" באנגלית שהתפרשה כצירוף שנים מהשמות הקדושים** – המלה now, כפי שהיא נכתבת בעברית, **נאו**, שווה 57, שהוא הערך המספרי של יחוד שנים משמות ה' – א"ל (31) והוי' (26). שני שמות אלה מופיעים יחד בפסוק בתהלים (ק"ח, כז), **"אל הוי'**

ויאר לנו". כפי שכבר ראינו, בפרק הקודם, א־ל הוא שם של אהבה, והווי' שם של רחמים. הרבי לימד כי האהבה והרחמים של ה' הם המקור להתגלות האור ולישועה תיכף ומיד – נאו!

[עמוד 187] אחת התורות הבסיסיות ביותר של הבעל שם טוב היא ש"גדלות" חייבת לבוא אחרי "קטנות" – ורמז המובא בספר מחשוף הלבן לרבי יעקב אבוחצירא זצ"ל: "קטנות עם גדלות" (תהלים קד, כה) – שניתן לקריאה גם כ"קטנות עם גדלות" – עולה "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" (דברים ו, ד).

[שם] כך גם בדברי הנביא – "כי נער ישראל ואהבהו" – אדמו"ר הזקן מסביר כי כאשר אדם לומד תורה הוא צריך להרגיש כילד קטן הקורא אל אביו ומבקש שיהיה עמו. רגש זה מביא את השכינה לכך שהיא באמת תשרה על האדם בעת שהוא לומד תורה.

[עמוד 188] על הקבלה זו נאמר במפורש: "הוי' – בחכמה" – המשך הפסוק הוא "יסד ארץ", רמז לספירת המלכות, ללמד כי שורש הקדושה של כל המילים (הקבוצה הרביעית) הוא דווקא בשם העצם.

[עמוד 190] סוף דבר, כל שניתן לנו הוא לעמוד לפניו יתברך ביראה שלמה – וכדברי משה רבינו: "ויצונו הוי' לעשות את כל החקים האלה ליראה את הוי' אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיתנו כהיום הזה". (דברים ו, כד).

[עמוד 191, הערה 26] המקור להקבלה זו, אם כי באופן יותר מצומצם הוא בפירוש הגר"א לספר יצירה פ"א מ"א, סוף אופן ד' ד"ה "חקק" – הגר"א הגביל את המדרגה הרביעית למילים בתורה, ואילו – כמבואר בפנים – מורנו הבעל שם טוב סלל את דרך החסידות לפיה ניתן לזהות את שם ה' גם בכל דיבור אנושי.